SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU

KNJIŽEVNE NOVINE

ORGAN SAVEZA KNJIŽEVNIKA JUGOSLAVIJE

GODINA III
BROJ 26

Uredništvo: Francuska 7, tel. 28-098
Administracija: Francuska 5, tel. 28-490

BEOGRAD, UTORAK 27 JUN 1950

LIST IZLAZI JEDANPUT NEDELJNO

PRIMERAK
3 DINARA

Iza veštačkog dima informbiroovske propagande

Čedomir MINDEROVIĆ

Nacionalni komitet Jugoslavije za odbranu mira isključen je iz organizacije koja nosi ime Svetski kongres pristalica mira, jednim birokratskim aktom, punim informbiroovskih, ratnohuškačkih kleveta protiv naših naroda. Zaslepljenost sovjetske agenture i u toj međunarodnoj organizaciji postigla je takav stepen da se taj akt smatrao dovoljnim da se naša zemlja, i u toj međunarodnoj organizaciji, tretira na uobičajeni način, kodifikovan zloglasnom prvom i drugom rezolucijom Informbiroa. Ali iza veštačkog dima propagande agenture sovjetske vlade u Svetskom kongresu pristalica mira, kojoj je jedan od glavnih ciljeva, u duhu tih famoznih rezolucija, nesumnjivo, borba protiv socijalističke Jugoslavije, zbili su se i zbivaju značajni poremećaji. Privremeni relativni uspesi informbiroovske propagande i u toj organizaciji sve više su pod znakom pitanja, sve više se pretvaraju u neuspeh.

Iz dana u dan, na pitanju Jugoslavije, odnosno — na pitanju ravnopravnosti komunističkih partija, na pitanju ravnopravnosti socijalističkih država, na pitanju ravnopravnosti naroda uopšte, vrši se sve izrazitija dekompozicija i u nizu rukovodstava organizacija Svetskog kongresa pristalica mira, podrazumevajući tu i vrhovni rukovodeći forum Svetskog kongresa pristalica mira, Biro te organizacije.

Sve je snažniji glas pravih pristalica mira protiv aktivnosti Kominforma koju on sprovodi i kroz organizacije Svetskog kongresa, zalažući se, na rečima, za slobodu, jednakost i ravnopravnost naroda a ustvari, na delu, uprežući marionetske vlade narodno-demokratskih zemalja i sprovodeći u tim zemljama ekonomsku, političku i kulturnu hegemoniju koju nije uspeo, nikakvim sredstvima, da nametne vladi, odnosno narodima socijalističke Jugoslavije. Pretvaranje radničkog, demokratskog pokreta u svetu u instrumenat svoje, revizionističke, politike protiv socijalističke Jugoslavije u instrumenat koji život i budućnost ostalih naroda treba da potčini hegemonističkim ciljevima današnjeg sovjetskog rukovodstva i kompromitujući, na taj način, u samom korenu, borbu za mir, obelodanjuje se iz dana u dan, pred licem čitavog čovečanstva, kao štetan, kontrarevolucionaran pokušaj, izazivajući sve glasniju osudu napredne svetske javnosti.

Nesumnjivo je da je takva politika protivna osnovnim preduslovima za pravilno razvijanje miroljubivih i konstruktivnih međunarodnih odnosa, da je protivna duhu svečano primljenih obaveza Povelje Ujedinjenih nacija, da je u potpunom raskoraku sa deklaracijama današnjeg sovjetskog rukovodstva izrečenim i na najautoritativnijim međunarodnim forumima da je to, u odnosu na male narode, politika grube sile i diktata a u odnosu na velike narode politika blokova i interesnih sfera — ustvari opet politika negiranja prava malih naroda na suverenitet i nezavisnost.

Nesumnjivo je da takva politika praktično znači održavanje stanja koje uvek nosi u sebi opasnost neslaganja, sukoba i ratova.

Džon Rogi, član Biroa Svetskog kongresa pristalica mira, i Koni Zilijakus, jedan od najuglednijih engleskih javnih radnika, na primer, između ostalog, izričito izjavljuju:

»Jugoslovenska vlada i narod izgrađuju socijalizam. To znači, oni napreduju na putu industrijalizacije zemlje koja je vlasništvo naroda i kolektivizacije poljoprivrede kroz zadružni pokret na selu, na putu koji je postavio Petogodišnji plan.

U međunarodnim pitanjima Jugoslavija čvrsto zasniva svoj stav na nacionalnoj nezavisnosti, pravima malih nacija i principima i obavezama Povelje Ujedinjenih nacija kao na zborniku zakona koji treba da upravlja odnosima među svim državama, velikim i malim, kapitalističkim i socijalističkim«.

Tako je, i pored svih, tajnih i javnih, rafiniranih i brutalnih, agresivnih mera informbiroovskih agentura protiv socijalističke Jugoslavije, odnosno i pored svih manevara da se pitanje o ravnopravnosti država i naroda, o podjednakim pravima velikih i malih država, o ravnopravnosti socijalističkih zemalja, ignoriše, zabašuri, ukloni iz Svetskog kongresa pristalica mira a da se ta organizacija totalno pretvori u instrumenat politike današnje vlade SSSR i današnjeg, informbiroovskog, revizionističkog rukovodstva SKP(b). Problem stvarne, iskrene i pobedonosne borbe za mir u svetu postavljen je i u samom vrhovnom rukovodstvu te međunarodne organizacije.

Pred čitavim demokratskim, miroljubivim čovečanstvom sve oštrije se postavlja pitanje politike imperijalista SAD i drugih ali, isto tako oštro, postavlja se i pitanje o karakteru delatnosti vlade SSSR, odnosno današnjeg rukovodstva SKP(b), pitanje njegove hegemonističke politike u narodno-demokratskim zemljama, ratnohuškačke kampanje protiv socijalističke Jugoslavije, politike pogađanja sa imperijalistima u kojima su »sfere«, odnosno manji narodi samo objekti tih pogađanja kako s jedne tako i s druge strane.

Veliki oslobodilački rat saveznika protiv hitlerovsko-fašističke agresije ogromno je ojačao napredne, demokratske snage sveta. Pobede kineskog naroda nad Čang Kaj-Šekom — oslobođenje Kine, u tom opštem poletu naprednih, demokratskih snaga, od odlučujuće su značaja za razbijanje imperijalističkih planova ne samo u Aziji. Sve vidniji je razvoj i sve su značajnije pobede oslobodilačkih narodnih pokreta u kolonijalnim zemljama. Koncepcija i propaganda o isključivo oslobodilačkoj, revolucionarnoj ulozi bajoneta jedne socijalističke zemlje — Sovjetskog Saveza — u drugim zemljama, u očitoj je kontradikciji sa opštim razvitkom oslobodilačkih, revolucionarnih snaga. Ona je, pre svega, sračunata na to da demobiliše napredne snage drugih zemalja, odnosno da ih potpuno potčini u službu jedne, »više« nacije. Ali je, u isto tolikoj meri, u kontradikciji i sa informbiroovskim koncepcijama i propagandom za mir — jer pretpostavlja intervenciju Sovjetskog Saveza bajonetima, jer pretpostavlja rat, oružano razračunavanje blokova velikih sila koje je samo jedan od vidova politike pogađanja velikih sila oko manjih naroda, organski proizvod politike blokova velikih sila uopšte.

Utoliko je uočljivija i apsurdnija kontradikcija propagande informbiroovskih agentura da je Jugoslavija, zato što osuđuje sovjetsku koncepciju o podeli sveta na blokove velikih sila, zato što mir, protivno takvim koncepcijama i takvoj praksi, smatra mogućim — ratno huškačka zemlja.

Milioni trudbenika Jugoslavije, pod rukovodstvom Komunističke partije, uspešno ostvaruju delo koje Jugoslaviju čini jednim od najjačih uporišta mira u svetu — Petogodišnji plan socijalističkog ekonomskog razvitka zemlje. Naši narodi uvereni su u nepobedivost snaga mira ako su one jedinstvene. Naši narodi uvereni su da milionske mase svih zemalja ne žele užase novih ratova, i da sjedinjene, mogu da suzbiju sve kontrarevolucionarne, reakcionarne, ratnohuškačke manevre tvoraca vojnih paktova i saveza koji rukuju atomskom bombom i pripremaju hemiski i bakteriološki rat i druga sredstva za masovno uništavanje ljudi, trošeći mesto na podizanje životnog standarda širokih narodnih slojeva ogromna materijalna sredstva na ratne pripreme.

Evo kako je to uverenje izrazio, u izjavi Udruženju dopisnika pri Organizaciji Ujedinjenih nacija, drug Tito:

»... Ja mislim da se u ovom naelektrisanom vremenu ne smije postavljati pitanje mira ili rata, već samo mira. Vjerujem da je atomsko oružje najstrašnije od svih sredstava ratnog razaranja i uništavanja koja su dosada pronađena, ali prošli rat je pokazao da se može i bez atomskog oružja uništiti milione ljudi i razoriti svijet.

Prema tome, ne postavlja se samo pitanje zabrane atomskog oružja, već i pitanje razoružanja uopće. Ne puste deklaracije i propagandne parole, već konkretna djela mogu pokazati ko je za mir a ko ne, mogu zaista dovesti do mira. Jedino upornim nastojanjem svih država, a u prvom redu članica Ujedinjenih nacija, i kroz Organizaciju Ujedinjenih nacija moguće je prevladati sve teškoće, učvrstiti međunarodnu saradnju i tako pripremiti teren za rješenje pitanja međunarodne kontrole atomske energije, zabrane atomskog oružja i razoružanja uopće«.

Veštački dim sovjetske, informbiroovske propagande, ni pred organizacijama Svetskog kongresa pristalica mira, to uverenje naših naroda nije mogao i ne može da sakrije. Dogodilo se suprotno onome na što su, u svojoj zaslepljenosti, računali organizatori te propagande: ukazale su se, i sve se drastičnije, u potpunoj nakaznosti svojih oblika, ukazuju, u logoru Informbiroa, pred čitavom svetskom javnošću, reakcionarne, kontrarevolucionarne tendencije i ishodišta te propagande i njeni narodima tuđi, neprijateljski ciljevi. Pokazalo se da iza tog veštačkog dima, u logoru Informbiroa — principa nema, nego da se radi o neprincipijelnoj politici izvesnih rukovodstava komunističkih partija i vlada koji se od naroda sve više udaljuju, što znači da se sve manje zalažu za interese naroda, odnosno — vode politiku suprotnu interesima naroda.

IVO ANDRIĆ: PREDELI

Voz juri sremskom ravnicom. Nedelja posle podne. Prituljena svetlost novembarskog dana. Jak vetar nad pustim poljima. Gledam kroz prozor vagona kako suva komuška od kukuruzovine plovi vazduhom, nošena jakim jugozapadnim vetrom, izvija se i premeće, diže i spušta, čas slična jedrilici, čas zalutalom galebu mrkih krila.

Evo kako i predeli mogu da varaju, kako se varamo gledajući ih:

Vozimo se planinskim krajem istočne Bosne. Visoki vrhunci, gole ili šumovite ali uvek strme padine, slikovite klisure uz koje raste priljubljen samac bor, duboki kanjoni nemirnih, zelenih i zapenjenih reka. Svuda oštre i iskidane linije seku ili zaklanjaju nebo, a nama se čini da svi ti ispolinski oblici lete sa šumom i upropanj, pravo na nas. Sve je tu oštro i nasrtljivo, sve izgleda izuzetno i značajno, sve izaziva osećanje romantičnog divljenja nerazlučno pomešanog sa nečim što liči na strah i nameće misao da su za te predele vezani, da bi morali biti vezani, neobični događaji, neka velika istoriska zbivanja. A u stvari to je miran i zabačen ni po čem glasit kraj bez imena, koji istorija nije ni dotakla ili kroz koji je, možda, nekad prošla, hitajući svojim dalekim ciljevima na drugim mestima, a njega ostavljajući neizmenjena u njegovom bezimenom sivom bitisanju i mehaničkom smenjivanju jednoličnih funkcija biljnog i životinjskog postanka, rasta i dotrajavanja.

Sasvim je drugačije, sasvim protivno od svega toga kad se vozimo ovako sremskom ili bačkom ravnicom. Oči nam zasenjuju samo bezbrojne i beskrajne brazde; one se, već prema blizini vožnje, ili šire i sklapaju kao neprestana, ćudljiva igra raznobojnih lepeza, levo i desno od nas, ili se pretvaraju u razlivene mrko zelene vode koje strelovito struje ka oštroj liniji u dnu vidika, gde ih očekuje nevidljiv i dubok pad. Jedva naziremo krovove sela utonulih u prevojima i oskudnom poslednjem zelenilu drveća, a jedino što se ponekad uzdiže iznad njih to je zvonik, ali i on izgubljen u jednolikosti mrke ravnice i sivog neba, neznačajan i po obliku i po svom naporu da se uzvisi. Tu pogled nema na čemu da se zaustavi sve do najdalje crte koja nije više zemlja i iznad koje se stere nebo, i ono jednolično i beskrajno, kao da su i to samo neke azurne, zlatne li sive oranice za nama nepoznate useve. I ovde se sve kreće i leti, ali bežeći u svim pravcima od nas i sve povijeno i po tlima, kao trava poleguša ili ptica niska leta. Bezobličnо i prizemljasto sve što pogledaš, i sve potseća na radni dan, na dugo, pusto vreme i običan život. A u stvari, ova ravnica je poprište velikih istoriskih događaja i sudara, od vremena seobe naroda i rimske odbrane carstva, preko vekovnih turskih pohoda i ratovanja, do partizanskih »baza« i velikih bitaka u skorašnjem ratu naših naroda protiv fašizma. Tu su ravnicu stalno i nemilosrdno, u svim pravcima oduvek špartale seobe, bežanije i velike vojske, tu imena salaša, sela i malih gradova često označavaju mesta gde su bijene velike bitke i sklapani istorijski mirovni ugovori. Ali ovaj predeo ne odaje ništa od toga. Ravnica je takva: krotka i neugledna, rađa, čuti i pravi se nevešta, uvek spremna da bude poprište ljudskog rada ili ljudskog razaranja.

Tako, eto, i predeli mogu da obmanu za trenutak čula i misao čovekovu, da jedno pokazuju i govore a drugo budu i znače.

Nedelja posle podne. Voz brekće i strиže surom sremskom ravnicom. Kad pogledam kroz prozor vagona vidim kako vetar jednako nosi suvi list kukuruzovine, koji je sada dalek i crn na pozadini sivog neba, kao zadocnela ptica kojoj ime ne možeš pogoditi.

Ljubica Sokić: Sremski Karlovci

Leon Davičo: NEZABORAVAN SUSRET

Ute krajeve nikad nije dolazio jugoslovenski brod. I ne samo to. Dno uzduž južne kubanske obale takve je prirode da brodovi, osim ako se ne radi o prekoj potrebi, retko ulaze i manevrišu među ostrvcima i plićacima ovog zaliva. Kada su već primorani da svoje brodove uvlače u ove dosta nesigurne krajeve, kapetani mrko i ispitivački, sa dubokim nepoverenjem celo vreme posmatraju kubanskog pilota koji sa najvećom mirnoćom, pušeći crne kao ugalj cigarete, svakih minut-dva određuje pravac, označava stepene po kojima kormilar brzo i vešto podešava svoje kormilo.

Nikakvo čudo dakle da su se stanovnici starog primorskog gradića Trinidada potpuno uskomešali kada su čuli da dolazi jugoslovenski brod. Svako je imao svoju ideju o tome kako bi taj brod trebalo da izgleda, jer jugoslovenskih, komunističkih brodova oni do tada nisu videli. Neki su kapetana i posadu i putnike zamišljali sa bradama, revolverima, teškim čizmama i rubaškama. Drugi su pak bili ubeđeni da će brod biti obojen crvenom bojom i, sudeći po onom što smo docnije čuli, izgleda da je bilo i dosta opklada.

Trinidad je sa velikim interesovanjem a delimično i sa strepnjom očekivao dolazak ovog čudnovatog broda.

I za posadu »Hrvatske« Trinidad je bila novost. I za stare mornare, »morske vukove«, južna obala Kube pretstavljala je jednu tajnu. Obišli su oni svih sedam mora mnogi su od njih po šest, sedam ili osam puta prošli kroz Magelijanes ili Skagerak. Havanu su dobro poznavali, ali Trinidad to je bilo nešto novo.

I kada se izdaleka, u senci glomazne planine La Vigije, stalno pokrivene niskim i pretećim crnim oblacima usred plavog neba, ukazao mali i jedva osvetljen grad, paluba je bila načičkana mornarima.

Ploveći morima učila se istorija. Saznaje se i to da je baš ovaj deo Kube ona prava i prvobitna Kuba. Trinidad je jedan od sedam prvih kubanskih gradova koje je podigao Diego Velaskez 1514 godine, svega 27 godina od Kolumbovog pronalaska toga ostrva. Mornarima je poznat naročito po tome što je usled loših veza sa unutrašnjosti Trinidad bio omiljeno svratište gusara u proteklim vekovima. Nekoliko puta je grad bio razaran i ponovo zidan. A poznat je i po svom siromaštvu i bedi.

U to smo se brzo uverili. Brod se ukotvio na jedno sedam milja od obale, opet zbog tih vražjih plićaka, i svaki put su bila potrebna duga cenkanja i ozbiljna pregovaranja dok stari Pepe, krezubi vlasnik jedne olupine od motornog čamca, nije pristao da nas preveze do kopna uz naplatu deset puta manje sume od one koju je u početku zahtevao. Citav sat smo putovali motornim čamcem koji je ma da dosta primitivan i nimalo solidan, koštao Pepea, tri puta više nego li trgovca koji ga je uvezao. Čamac su do blizu same obale često pratila jata morskih pasa, valjda u nadi da će olupina da se raspadne prilikom susreta sa nekim većim talasom.

Trinidad nije ležao na samoj obali. Tu je bilo seoce, Kasilda, sa nekoliko kuća, jednom torpiljarkom i elegantnim mornarima belim uniformama, crnim mašnama i drap manžetama. Tu je i vojna stanica opkoljena palmama i stražarima koji veći deo svog dežurstva provode na tronožnoj stolici, dremajući, sa puškom na kolenu. Posle petnaest minuta autom već smo u Trinidadu.

Najviša zgrada u Trinidadu je jednospratnica. Ulice su popločane ili, još bolje, pokamenjene španskom kaldrmom. Španska kaldrma bi u prevodu na naš jezik značila »turska« kaldrma. Šest-sedam luksuznih Buika i Plimuta oprezno su plovili po ovim džombama. Po ulicama su se micali magarci i koze. Kuće su imale po tri i četiri prozora dugačka od tri do četiri metra, sa rešetkama, bez stakla. Zidovi su često bili goli, bez i najtanjeg sloja kreča. Objasnili su nam da su tako veliki zbog vrućine. Za rešetke su nam kazali da je to prosto jedna mera predostrožnosti, jer »ima dosta nepoštenih ljudi«, i da je to, na kraju krajeva, tradicija.

Kuda god smo odlazili, pratila nas je poveća grupa žitelja, uglavnom dece. Bosi i polugoli, mali crnci i melezi gledali su nas svojim velikim i lepim crnim očima. Sigurno su i oni načuli da smo Jugosloveni, ili tako nešto, neki čudni ljudi, pa su eto i oni hteli da vide kako izgledamo. Drugi su nam prilazili i nudili na prodaju cigarete, cigare i stotinu drugih drangulija. Za momenat smo bili zabrinuti gledajući ovu gužvu oko nas, jer u nekim prekomorskim zemljama postoji ružan običaj da se interesantnim strancima, bokserima, pevačima i futbalerima cepaju odela i košulje za uspomenu. Međutim naša bojazan nije bila opravdana. Naprotiv. Ovde su nam nudili odela i košulje i nekakve čudne šešire na prodaju, za uspomenu iz Trinidada.

U kafani, za čašom piva, upoznali smo se sa jednim od vodećih trgovaca ovog grada, koji je bio ubeđen da je Jugoslavija ustvari u Americi, tamo negde oko Teksasa. Stresli smo se od pomisli da je kampanja Informbiroa čak dovde doprla. No, brzo smo se uverili da je to njegovo mišljenje dosta usamljeno i da je usko povezano sa totalnim nepoznavanjem geografije dalje od granica okoline Trinidada. Postavljali smo mu nekoliko pitanja u vezi sa Trinidadom, na koja je znalački odlično odgovorio. To nas je ohrabrilo i upitali smo ga, pošto smo to znali valjda iz nekih geografskih knjiga, kako je te godine uspela berba ananasa.

»Odlično!« uskliknuo je. »Nikad bolje«.

Međutim, mnogo nas je začudio njegov drugi odgovor. Naime, upitali smo ga da li bismo mogli da kupimo nekoliko tih ananasa. Objasnili smo mu da u Jugoslaviji, koja se nalazi u Evropi ne vlada tropska klima i ne rastu ananasi.

»U konzervi, da. Inače, ne.«

Ispostavilo se da su konzerve američke, da se sav ananas izvozi, i da je sličan slučaj sa limunovima i mnogim drugim proizvodima. Oprostili smo se od trgovca i pošli dalje. Kubanci su prijatni ljudi i gostoprimljivi. Nije prošlo dugo a ceo grad nas je već poznavao. Njihove strepnje su nestale i pojavilo se kod njih interesovanje i ljubopitljivost.

»Entren Ustedes« — pozvao nas je mašući rukom jedan mladić. Prihvatili smo poziv i ušli u jednu od ovih prizemnih, poluokrečenih kuća sa visokim krovom. Pod je bio od kamena. Tu i tamo izvirala je zemlja. U jednom uglu veliki gvozdeni krevet. U sredini, nekoliko stolica. Pored mladića bila su tu još tri čoveka dok su dve žene sa sedmoro—osmoro dece — ko ih je mogao izbrojati — sedeli u uglu sobe, šćućureni kao pilići.

»Hoću da mi pričate o vašoj zemlji« — zamolio nas je mladić. Pretstavio nam se kao Antonio, prezimena mu se ne sećam, lučki radnik.

»Ja sam vas već video« — nastavio je — »radio sam juče na vašem brodu. To je stvarno lep brod. Nije kao ovi drugi brodovi što dolaze ovamo. Čist je i prijatan. Znate, provirio sam kroz jedno prozorče i na zidu kabine video jednu veliku sliku. Je li to bio Tito?«

Njegovo pitanje nas je iznenadilo. Sudeći po onom debeljku iz kafane, po istoriji i geografiji ovog mesta izgledalo je da ovde ne dopiru vesti spolja. Međutim, evo jednog mladića koji, kako smo docnije saznali, nikada nije izišao iz Trinidada a koji nam postavlja pitanje »Je li to bio Tito?« Umesto odgovora upitali smo go šta on zna o Titu.

Priznao je da ne zna mnogo. Znao je to da se Tito borio protiv Nemaca i da i danas ne da nikom da porobi Jugoslaviju.

Idućeg dana, na brodu, uverili smo se u netačnost naših pretpostavki. Za vreme odmora radnici su nam prilazili i započinjali razgovor.

»Tito komunista... dobar za radnike...« tvrdio je jedan od njih.

Na naše veliko iznenađenje, radnici su najednom postali veoma govorljivi. Svaki je imao nešto da pita. Pitanja su se kretala od najprostijih u vezi sa geografskim položajem Jugoslavije, pa do toga »kakav je sistem socijalnog osiguranja kod nas«.

Ubrzo smo postali najbolji prijatelji. Mnogi od radnika su bili komunisti. Dobro su poznavali našu borbu za vreme rata. Drugi nisu nikad čuli o Jugoslaviji, ali su znali za Tita. Znali su da je on dobar za radnike, i da ga oni vole. A oni koji nisu znali ništa o nama, pažljivo su slušali i gutali svaku reč. Govorili smo im o tome kako se kod nas živi i gradi; o Informbirou i o pokušaju sovjetskih rukovodilaca da nas dovedu u zavisan položaj.

»Zbog takve politike Rusije i naša Komunistička partija je krahirala«, ljutito nas je dopunio jedan od radnika.

Prilikom polaska broda mahali smo jedni drugima. Izlaskom iz zaliva i poslednji kontakt sa Kubom je raskinut. Pošto je izmenjao jednu od svojih cigareta za »Drinu«, pilot se spustio niz lestvice od konopca i hitro skočio u barku nalik n. orahovu ljusku u poređenju sa »Hrvatskom«. Brod je ponovo krenuo punom parom prema pučini. Na krmi se ponosno vila trobojka sa zvezdom.

Dečja igra „Podmetaljka“

„Akademik moralnih nauka“

Radio-Pariz 21 juna objavio je vest da je Slobodan Jovanović izabran za dopisnog člana Akademije za moralne i političke nauke francuskih instituta. Vest iznosi sve titule koje su Slobodan Jovanović nosio i dodaje »da su ga jugoslovenski komunisti osudili na dvadeset godina zatvora«.

Čudna je ova najnovija tekovina Institut-a de France. Mnogo bi se moglo pisati o ovom osamdeset-dvogodišnjem ratnom zločincu, čije mu svo intelektualstvo ne dopušta da se ogrne plaštom i da pripaše mač člana pariske Akademije za moralne nauke.

Nekoliko epizoda iz života i rada Slobodana Jovanovića ukazaće na sve njegove moralne osobine kroz razne periode njegove duge naučničke karijere.

Sin Vladimira Jovanovića, pesnika srpske omladine, rođen 1869 u Novom Sadu, — Slobodan je već sredinom devedesetih godina profesor Velike škole. On ubrzo postaje stub konzervativnih shvatanja o političkoj istoriji. Njegovi »Ustavobranitelji«, prvi rad većeg obima, jeste ismevanje jednog naroda prostaka koji traži »francuske konštitucije«.

Docnije njegovi radovi iz političke istorije Srbije produžuju tu reakcionarnu liniju. Svaki potez sračunat je na groteskno ismevanje seljačkog naroda Srbije u njegovoj ustavnoj borbi. Njegov »prefinjeni« cinizam podvlači »neznalštvo« naprednih pokreta u Srbiji i upire se da sve svoje istraživačke napore stavi u službu odbrane reakcije.

Njegovo glavno delo »Država — pokušaj jedne pravne teorije« jeste krestomatija pravnih shvatanja XIX veka, sastavljena s ciljem da od srpskih pravnika načini ono oruđe buržoaskih državnih aparata, koje treba da ima čisto monistička shvatanja prava i da poštuje »fetiš zakona« kao »pozitivnu datu činjenicu« ne vezujući pravo — a to je glavna njegova linija — za druge društvene pojave.

Politikom se ne bavi — to je bila dnevna parola Slobodana Jovanovića. Ali ona je bila samo maska jedne skrivene laži.

Obrenovićevac po porodici, konservativac po idejama, — pustio je glas posle 1903 da je »pasivni republikanac«. Verovatno da ga je to približilo nacionalnim revolucionarima oko »Ujedinjenje ili smrt« (»Crna ruka«), ali u najtežem momentu napušta svoje drugove, razočaran u njih baš u trenutku kada se vrše hapšenja zbog Solunskog procesa.

Začetnik Cvijićeve grupe za federalizam i borbu protiv beogradske hegemonije (1921), on se u času kad grupa izlazi pred javnost povlači »jer se ne bavi politikom«.

U vreme šestojanuarskog državnog udara (1929) Slobodan Jovanović je poslednji čovek koga je Aleksandar konsultovao u toku noći »kao ustavni vladalac« (kominike dvorske kancelarije).

Kada raste komunistička snaga u Jugoslaviji (1936) buržoazija izvodi na scenu svoju »Bertu«. Slobodan Jovanović izdaje svoje političke eseje gde posle Platona prelazi na »studije« o Marksu. Dok je učio grčki u starim svojim godinama da bi studirao Platona, »studiju« o Marksu pisao je na osnovu »literature«, čije su ga postavke dovele na željenu liniju neistine o osnivaču škole istoriskog materijalizma.

Poslednjih godina pred Drugi svetski rat beogradska čaršija nije se više zadovoljavala da Slobodan Jovanović nastavi svoju ulogu »dragocenog savetodavca« u »zadnjoj sobi« knjižari Gece Kona. Beogradski bankari osetili su da se ljulja njihova pozicija zasnovana na veliko-srpskoj hegemoniji. Za odbranu »ugroženih prava srpskog naroda« stvoren je »Srpski kulturni klub«, čija je osnovna linija bila da se spreči sporazum sa drugim narodima Jugoslavije, pod izgovorom da svaki sporazum vodi rastakanju države. Na čelu Kluba je Slobodan Jovanović.

Kao pretstavnik visoke srbijanske buržoazije Slobodan Jovanović stupa 27 marta 1941 u vladu denerala Simovića, da bi u izbeglištvu stao na njeno čelo. Tu više ne preza ni od najobičnijih zločina. S jedne strane on, kao pretsednik »Kraljevske vlade u izbeglištvu« naređuje Draži Mihajloviću da »čuva nacionalne snage« i da se ne bori sa Nemcima, a s druge strane upućuje tom istom Draži naređenje preko Londonskog radia da se primeni slovo »Z« (zaklati) na niz naših građana, koji su se od prvog dana borili protiv okupatora. Drugim rečima Slobodan Jovanović je intelektualni ubica niza nekrivih ljudi, sa čijom se ideologijom on nije slagao. Otuda je razumljivo što je kao potstrekač na ubistva i osuđen od strane narodnog suda.

U čudno vreme pada izbor Slobodana Jovanovića za dopisnika Pariske akademije moralnih nauka. Sav njegov »naučni« rad bio je davno poznat pariskim »besmrtnicima«, ali im ništa svega toga nije smetalo da ga izaberu. Sada pak, posle osude za obični zločin, za potstrekavanje na ubistva, gospoda iz Akademije **moralnih nauka** veruju da je njihov novi kolega dokazao da ima puno **moralnih kvaliteta** da sa čašću pripaše mač Francuskog instituta jedan nov dokaz dekadencije te ustanove koja je dugo zračila u svetu.

F. M.

P. Milosavljević: Slavonka

Na šta Ilja Erenburg ne može da odgovori

»Esterajhiše Cajtung«, organ sovjetske armije u Austriji, objavio je 19 ovog meseca odgovor Ilje Erenburga na otvoreno pismo koje mu je uputio austrijski fizičar, stalni član austriskog komiteta za mir profesor Hans Tiring. U tom pismu Hans Tiring je podvrgao kritici poziv Ilje Erenburga upućen piscima Zapada da svoje pero i svoje znanje upotrebe za borbu protiv atomske i hidrogenske bombe. Tiringova kritika Erenburgova poziva temeljila se između ostalog i na konkretnom primeru politike koju Sovjetski Savez vodi prema Jugoslaviji.

U svom odgovoru Ilja Erenburg kaže da postoje dva Tiringa — jedan, koji je član komiteta za mir, i drugi, koji je protiv pokreta za mir — po poznatoj informbiroovskoj teoriji da je samo onaj pristalica mira koji se bori isključivo protiv ratnih huškača Zapada, dok je međutim onaj koji kritikuje takve postupke sovjetske vlade, automatski prešao u redove najvećih neprijatelja mira.

Nije slučajno da Ilja Erenburg u čitavom svom pismu ni jednom rečju ne odgovara Tiringu na one citate iz sovjetskih članaka koji pozivaju na oružan ustanak u Jugoslaviji a koje je Tiring naveo u svom otvorenom pismu Erenburgu kao dokaz kakve su »miroljubive« reči sovjetske politike a kakva njena dela i njeni pozivi.

U tom pismu Tiring je između ostalog citirao pasuse iz članka P. Grigorijeva, objavljenog u »Esterajhiše Cajtung« 28 aprila ove godine: »Nema nikave sumnje, da nije daleko vreme kad će jugoslovenski narod obračunati s bandom izdajica, provokatora i američkih agenata. Tu pravednu borbu podupire čitavo napredno čovečanstvo«. »Grubo izraženo — kaže Tiring u svom pismu Erenburgu — taj pasus znači otprilike ovo: Ubite Tita; za likvidaciju njegovih pristaša možete da računate na pomoć oružanih snaga informbiroovskih država«.

Na taj citat Ilja Erenburg odgovara ćutanjem. To ćutanje pokazuje svu dvoličnost boraca današnje informbiroovske politike za mir među kojima se nalazi i gospodin Ilja Erenburg.

Fridrih Vildgans o našoj zemlji

Poznati austriski kompozitor Fridrih Vildgans održao je nedavno koncerte u Beogradu, Sarajevu, Zagrebu, Ljubljani i Mariboru. U toku svog boravka izneo je svoje impresije o našoj zemlji i rekao između ostalog:

»Najveći utisak na mene ostavilo je realističko i optimističko raspoloženje naroda, koji je zajedno sa Vladom svestan svojih napora u izgradnji socijalizma. Nasuprot pisanju štampe KP Austrije o teroru i policiskom režimu u Jugoslaviji, ja ništa od toga nisam video i uverio sam se da je to zasnovano na lažima. Ja sam od 1935 god. član KP Austrije, kojoj sam prišao jer sam bio uveren da je to jedina partija koja može da pomogne progresu u Austriji. Međutim, rekao je dalje Vildgans, ja se ne slažem po nizu pitanja sa sadašnjom politikom KP Austrije, a u prvom redu sa njenim stavom u muzici. Ne slažem se sa sovjetskim stavom u odnosu na muzičko stvaranje, koji sputava razvitak ljudi, a koji je sada i stav KP Austrije.

Boraveći u Jugoslaviji, — izjavio je zatim Vildgans, — ja sam razgovarao i sa ljudima koji nisu komunisti, ali niko od njih nije izneo nikavu optužbu na sadašnje stanje, kako to piše štampa KP Austrije. Stekao sam uverenje da ljudi u Jugoslaviji imaju veliko poverenje u maršala Tita i da je Maršal veoma omiljen.

Nove knjige o Stendalu

Francuski istoričar književnosti Anri Martino (Henri Martineau), koji se godinama bavi proučavanjem Stendala, objavio je nedavno »Kalendar Stendala«. U ovom monumentalnom delu Martino prati, takoreći, iz godine u godinu, iz dana u dan, velikog francuskog pisca kroz njegov burni život. Sve je tu minuciozno zebeleženo: Stendalova putovanja i seljenja, njegovi radovi, događaji iz njegovog intimnog života ili iz života društva njegova doba, koji su u njemu i delu njegovu imali odjeka.

Ovom knjigom Anri Martino, poznati autor studije »Stendalovo delo, istorija njegovih knjiga i misli« (»Oeuvre de Standhal, histoire de ses livres et des sa pensées«), »Malog stendalovskog rečnika« (»Petit Dictionnaire stendhalien«) i dragocenog kritičkog izdanja »Života Anri Brilara« (»Vie de Henry Brulard«), dao je još jedan značajan prilog biblioteci naučnih radova o Stendalu.

Druga knjiga o Stendalu je zbornik »Nove večernje sedeljke Stendalovog kluba« (»Nouvelles soirées de Stendhal-Club«). Osam književnih istoričara, članovi »Stendalovog kluba«, Anri Martino, Fransoa Mišel, Luidi-Foskolo Benedeto, Ferdinan Boalje, Arman Karačo, Vitorio dol Lito, Pjer Žurda i Pjer Martino uneli su u zbornik rezultate svojih najnovijih istraživanja i nekoliko neobjavljenih Stendalovih rukopisa.

Časopis »Nazim Hikmet«

U Carigradu izlazi petnaestodnevno kulturno-politički časopis koji nosi ime turskog pesnika Nazima Hikmeta.

Časopis »Nazim Hikmet« objavio je nedavno manifest turskih studenata u kome se kaže da će napredna univerzitetska omladina nastaviti borbu za oslobođenje velikog turskog pesnika iz zatvora.

Nagrada S. Babila 1950

Pošto je pregledao i ispitao 110 književnih dela koja su predali italijanski pisci, žiri »Nagrade S. Babila« u Milanu, dodelio je nagradu pesniku Salvatoru Kvazimodu za njegovu zbirku »Život nije san«, objavljenu 1949. U ovoj zbirci, sa tematikom iz rata. Kvazimodo je izrazio bolove i patnje italijanskog naroda pod nemačkom okupacijom, kao i borbu radnih ljudi Italije za bolji svet.

Zamena naših naučnih knjiga s univerzitetom u Sidneju

Na inicijativu Australisko-jugoslovenskog kulturnog društva u Sidneju, Jugoslovenska akdemija znanosti i umjetnosti u Zagrebu i univerzitet u Sidneju izvršili su međusobnu zamenu naučnih knjiga i publikacija. Jugoslovenska akademija znanosti i umjetnosti poslala je univerzitetu u Sidneju celokupnu zbirku svojih publikacija o dubrovačkoj književnosti a univerzitet u Sidneju Jugoslovenskoj akademiji preko 1000 knjiga iz svih područja javnog života i nauke u Australiji i na Pacifiku.

Film u Novoj Kini

Kinesku filmsku industriju sačinjavaju tri državna studija: u Pekingu, Sangaju i Čang-Šumu (Mandžurija). U Pekingu snima se sada veliki dokumentarni film »Rađanje Nove Kine«.

U toku ove godine u Kini će se snimati 26 dugometražnih i 17 dokumentarnih filmova, 48 nedeljnih novosti i jedan film sa marionetama.

Predviđeno je da se ove godine otvori 760 putujućih bioskopa, od kojih 250 za Narodnu armiju Kine. Ostali bioskopi davaće pretstave po fabrikama, ustanovama i selima.

Skulpture Burdela na filmskom platnu

Rene Liko (René Lukot), autor filma o Rodenu, završava snimanje svoga novoga filma koji će prikazati umetnost velikog francuskog vajara Emila Burdela (Emile Bourdelle). »Odrekao sam se, kaže Liko, svake anegdote. Moj film počinje sa prizorima iz »novosti«, koji prikazuju Burdela na otvaranju jedne izložbe, u nekoj zvaničnoj prilici, na primer pri otkrivanju njegovog spomenika na trgu Alma. Zatim se vidi gospoda Burdel koja šeta sa lampom u ruci po ateljeu svoga muža, osvatljavajući skulpture, jednu za drugom. Jedan glas pita: »A ko je bio Burdel?« tada mome filmu preostaje samo da prikaže razvoj ove divne umetnosti. Artur Honeger sa svojom muzikom podržava pokrete kamere koja opisuje utančanu raspoređenost zapremina; koja pokazuje kako se svetlo hvata za površine bronze...«

Posle ovoga filma Rene Liko snimaće seriju filmova iz života industrijskih radnika u Francuskoj.

O komentarima naših koncertnih programa

»U veoma izrazitom razvojnom delu koji počinje motivima uvoda, ističu se dve snažne gradacije (sa tematskim radom prve teme odnosno hromatskog motiva u efektnoj argumentaciji) i istovremeno zvučanje obeju fraza druge teme, koje su u ekspoziciji dolazile odvojeno«. (Iz komentara sonate za klavir i violinu od Ljubice Marić, za kamerni koncert 12 februara).

»Jedan živiji prelazni deo sa brzim pasažima i svetlim trilerima čini kontrast prethodnom otseku i vodi do sporedne teme koju tiho intoniraju gudački instrumenti, pa je preuzima violina i ukrašava je veselim figurama« (iz objašnjenja Dvoržakovom violinskom koncertu a-moll, izvedenom na simfoniskom koncertu 27 marta. U komentaru Betovenovom Klavirskom koncertu izvedenom na koncertima Betovenovih djela od 16 do 20 marta — uz prvi stav čitamo: »Prve es-dur akorde orkestar postavlja kao temelj zvučne arhitekture, posle kojih nas klavir u slobodnoj improvizaciji strastvene kadence, odvodi ekspoziciji koju sprovodi orkestar.« A uz drugi stav: »...ovaj Adagio u H-duru prenosi nas u neku svečanu egzaltaciju ...klavir u slobodnoj raspevanosti koju prekida orkestar, donosi u triolam jedan plemeniti motiv koji se obavlja u drugom tonalitetu, dok preko lanca od trilera ne pređe u glavnu temu. Zatim orkestar opet preuzima osnovnu ideju, dok klavir u treperavim figuramа ne dođe do završetka. Poslednja dva takta, i ako u tempu Adagio, sadrže elemente refrena ronda, i preko njih bez prekida prelazi na treći, poslednji stav.« Osim komentara koji su pretrpani zvučnim frazama nailazimo i na nejasne konstatacije:

»Široka kantilena glavne teme ima izrazito nacionalni karakter, iako bi bilo teško odrediti koji elementi taj karakter nose« (!) (Ovo se odnosi na drugi stav Violinske sonate Ljubice Marić), i dalje: »Nastojao je (t.j. Mihailo Vukdragović u »Veziji slobode«) da njegova muzika što više odgovori duhu i karakteru pesme, a u isto vreme da sadrži sve osobine ozbiljnog kompozicionog rada«. Zatim, u objašnjenju Wagnerove uvertire operi »Tanhojzer« (simf. koncert 28 februara) kaže se: »Borba između raspaljenih strasti i duboke vere, između iskuženja i spasenja, kao simbolika dualizma čovečje priode, data je veoma reljefno...« (Za koga postoji dualizam čovečje prirode, za Wagnera ili za pisca komentara?) U svakom pogledu je nejasno objašnjenje drugog stava V. Betovenove simfonije (povodom koncerta Betovenovih djela): »...No dok u prvoj temi drugog stava osećamo ritmičku podlogu osnovnog motiva prvog stava, druga donekle spaja lirsku melodiju prve teme s motivom sudbine (i Budući da je »motiv sudbine« ustvari »osnovni motiv prvog stava«, ne vidimo u čemu je prema komentaru razlika između karaktera i uloge ovih dveju tema. Osim toga čitava tvrdnja je netačna, jer u prvoj temi drugog stava ne osećamo nikakvu »ritmičku podlogu osnovnog motiva prvog stava«).

Sasvim kozerski djeluje objašnjenje za drugi stav Bahovog Brandenburškog koncerta br. 3, g-dur (Koncert Bahovih djela 22 maja): »...U njemu kamerna družina kreće veselo, raspoloženo na kružnu igru jedne šesnaestinske teme ...koja posle niza modulacionih skretanja zadovoljno stiže u polazni G-dur.«

Evo još primjera traženja efektnih fraza: »Zatim nailazi novi tajanstveni elemenat u Es-mollu, preko koga horne objavljuju sporednu temu u Es-duru da bi se izgubila u veličanstvu glavne ideje koja dominira«. Ili: Ratnički poklič izražen je u pobedničkim akcentima gordosti i ponosa«. (Oba primera su iz objašnjenja Betovenovog klavirskog koncerta Es-dur, izvedenog na koncertu Betovenovih djela). Osobito je u tom smislu upadljiva primjedba uz zadnji stav Bahove kantate br. 21, (koncert Bahovih djela, 22 maja): »Fuga je ta forma koja podnosi i u stanju je da na svojim glasovnim terasama (!) ponese masiv (!) i najsilnijih sadržaja.«!

Ovakva, i tome slična tumačenja slabo će pridonijeti razumijevanju izvođenih djela, shvatanju ličnosti kompozitora i upoznavnju stilova pojedinih epoha.

No ona dovoljno ilustruju svu neodgovornost prilaženja pisanju komentara djelima koja se javno izvode. Umjesto da ti komentari uspostave užu vezu između umetničkog djela i publike, oni takvim pseudostručnim »galimatijašima« mogu publiku samo odbiti. Zar se posjetiocu koncerata, ako čita te komentare — a oni su vjerovatno štampani da ih publika čita — neće nametnuti misao, da je i samo umjetničko djelo njemu nepristupačno, ako mu se to djelo »objašnjava« na nerazumljiv način?

Ne mislimo, da su komentari koncertnih programa nepotrebni. Nepotrebni su i štetni ovakvi komentari. Korisna objašnjenja biti će ona, koja se svedu na bitne podatke o kompozitoru, o njegovoj epohi, o njegovim umjetničkim težnjama i — prema potrebi — na jednostran, pristupačan prikaz ideje djela, eventualno njegove tematike građe i strukture njegovog arhitektonskog oblika. U tom pogledu — kroz vremenski period iz kog su uzeti gornji primjeri — najpozitivniji bio je komentar programa solističkog koncerta Andrije Pregera (3 aprila, premda je i u njemu bilo mjestimično »stručnog« fraziranja).

Potrebno je poboljšati kvalitet ovih komentara, jer su i oni ogledalo našeg kulturnog života. Mislim da bi dobro bilo — da se autori komentara potpisuju (ili da prenesu tačne izvore) ,da neodgovornost autora ne bude zaštićena anonimnošću ili autoritetom priređivača.

Nikola Hercigonja

O. BIHALJI-MERIN: KASNO PROLEĆE U PARIZU

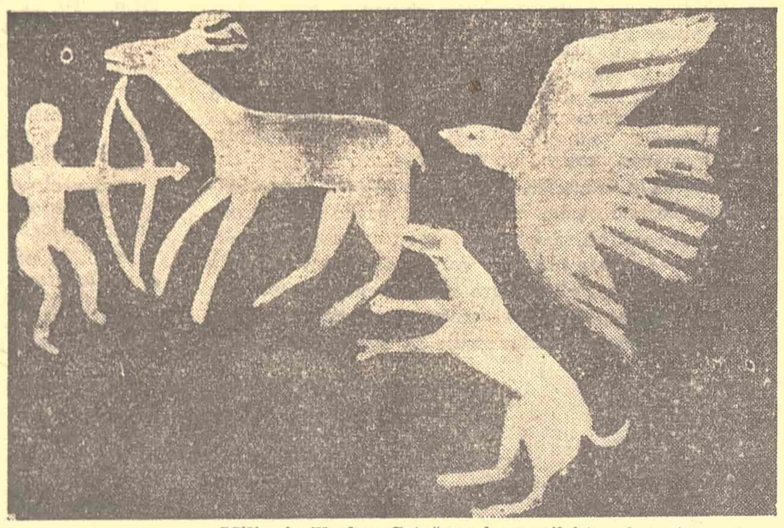

Milivoje Uzelac: Crtež po bogumilskim desenima

(Zabeleške iz dnevnika)

25 maj 1950

I

Negde između Brisla i Pariza ,u udobnoj naslonjači Sabema aviona, u tami noći. Stuardesa, malo nametljivo doterana, služi rashlađeno piće. A ti gledaš u nepokretnu noć, punu svetlucanja. Uživanje je lebditi u plavom svemiru. Dole, duboko pod nogama, treperi zemlja, osuta zvezdama. Na svice u noći ranog leta, skrivene u bujnom kosmičkom rastinju, liče gusta naselja po Belgiji. Rol varnica, kao sevanje očiju mačaka, zrak svetlosti, kao iskra sa nakovnja u kovačnici, i avion opet ponire u nikada sagledane pejsaže tame. Sve do daleko razasutog svetlucanja, velikog ognjišta svetlosti i blistavog varničenja. Jer ususret dolazi Pariz, raskošna diadema starog sveta.

Često je opisivana lepota ovog grada. Osobeno lice njegovih trgova i bulevara, utonulih u svetlost koju nam je slikar Klod Mone otkrio, ukrašenih i protkanih bobicama elegantnih žena čija lepota poentilistički pokriva sliku ulica.

Ali nikada nisam video ovaj Pariz u noći, koji sam iz sebe zrači, kao što ga vidim sada, dok se klizajući spuštamo prema njemu: kontinent svetlosti što se izdiže iz okeana tame.

Od L Buržea do Stanice invalida, železničke stanice aerodroma, omnibusu treba skoro isto toliko vremena koliko avionu od Brisla do Pariza. Pariz je prenaseljen i na mnogim raskršćima staje se i čeka da prođu beskrajni karavani automobila koji zatvaraju put. Iz sivih ulica predgrađa, koje je Moris Utriljo slikao srebrnaste i ružičaste i blago zelenom, prema centru, ulaziš u sve gušću vrevu života, u sve oštriju svetlost sjaja i bogatstva. Do Rotonde, gde lepi vodoskoci sa staklenim golubima prskaju blistave mlazeve vode a obelisk, kao svetli prst, pokazuje u pravcu neba, sa koga smo maločas sleteli. Lep je jedinstveni trag svetlosti Jelisejskih polja a i Burbonska palata, pored koje prolazimo, jasno je osvetljena. Oklopnici u oklopima do pojasa i sa kalpacima ukrašenim perima svrstani su u dva reda na obe strane stepenica, kao u bajki za decu iz prošlosti. Ali to nisu blistave stranice prošlosti što će se u ovoj knjizi bajki otvoriti. Nisu datumi uzdizanja, kada su poklisari iz svih krajeva sveta dolazili da se poklone Kralju Sunca, kada su delegacije građana ulazile u Konvent da čuju novu reč i zakon o pravima ljudi, nisu diplomati, kneževi i kraljevi koje je Napoleon postavljao i koji su dolazili da pred njim saviju koleno. Danas, u punoj svetlosti svečanog prijema, uz stepenice palate stupa jedna starija, malo gojaznija dama. Simbolički nosi krunu Holandije, ali, uistini, zastupa interese holandskih magnata kaučuka i petroleja. To je kraljica Julijana koja dolazi u posetu pretsedniku Francuske Republike. Zbog toga je grad ukrašen i sav u svetlosti. A iza svečanog sjaja prijateljskog pozdravljanja stoje, oskudni u rečima, poslovi industrije čelika i uglja i drugih finansiskih sila, koje pokušavaju da Šumanovim planom pobede krizu u kontinentalnoj Evropi.

To nije stara bajka, već moderna, spremljena i režirana za veliku decu današnjice.

26 maj 1950

Prvi put me vodi u Palatu de Sajo. Stojim na prostranom platou između paviljona izložbe. Preda mnom, u dubini, ogromni kružni luk Ajfelove kule, kroz koji se, kao kroz otvoreni portal, vidi suncem obasjani grad. Visoko i gipko uzdiže se kula, taj ponositi i nešto zastareli simbol tehnike. Poda mnom su vrtovi, puni rascvetalih ruža. A po zelenim parkovima suncobrani guvernanta i majki koje čuvaju decu nisu ništa manje blistavi.

Unutra, u palati, drugi život me čeka. Vremena i epohe minulih pokolenja osobenim simbolima svoje umetnosti govore o davno prohujalim vekovima. Na donjem spratu je muzej francuskih spomenika. Kroz romanske i gotske portale pogled pada na tajanstvene i uzvišene likove langedočke škole, svece iz jedanaestog i dvanaestog veka iz oblasti Tuluze, koji duboko impresioniraju strogošću patosa i veličanstvenom stilizovanosti izraza. To nam, pre svega, pada u oči i na freskama u kripti svetog Žermena iz Oksera (deveti vek).

Duboki smisao za raščlanjavanje, arhitektonski raspored, stroga stilizovanost i tajanstveno uprošćavanje lica i događaja koji postaju simbol ideja koje otelovljuju, čini naročitost i osobenost te umetnosti. Ali ima i nečeg zajedničkog — a to je razumljivo — sa umetnošću našeg srednjeg veka, koja se, jedan sprat više, prvi put širi u svoj svojoj veličanstvenosti. Arhanđeli iz Puia, džinovsko monumentalne veličine, uprošćene i prefinjene do krajnjih granica vrlo su srodni našem arhandjelu iz Mileševa i Sopoćana. Anđeli nebeskog Jerusalema iz Sen-Savenske kapele, u svojoj ritmičkoj dinamičnosti, liče na anđela sa pervaza u crkvi Svete Sofije u Ohridu. A ljupko jednostavna biblijska legenta o pranju nogu od Noant Vika potseća na intenzivno uobličene freske u Peći. A bitno različno pada u oči pažljivom posmatraču, pre svega, u svetovnom stavu velikog dela naših fresknih slika. Jer one su manje vezane za srednji vek, često manje potčinjene kanonu vizantiskog i romanskog rituala. Pritom neću reći, da li je to još jača veza sa svetovnošću i telesnošću antičke umetnosti, ili već predznak, predosećanje renesansa koji je na pomolu. Kompozicije freski iz Sopoćana i Mileševa, pa čak i onih starijih iz Nereze i Svete Sofije u Ohridu, ljudski su uzbudljivije, slobodnije, telesno plastičnije, u mnogome velikih poteza i monumentalne, bliske jednom Mikel Anđelu. Pokazuju, pre svega, tanano i razvijeno osećanje boja i materijalnosti. Razgledajući ove zidne slike, mnogi umetnik u Parizu osetio je, da su već u njima ležali zametci snova u boji modernog slikarstva, ekspresivnih vizija škole »divljih« (fovista). Ove sup tilno dinamičke, izražajno snažne grupe iz Mileševa, na primer, kod kojih su oduhovljena lica naslikana zelenim, jasno plavim i oker tonovima, u kojima nema crnog, takve su kao da je na njihovoj skladnosti učila raskošna paleta jednog Braka ili Matisa.

U Parizu i svetu mnogo je pisano o ovoj izložbi naše srednjevekovne umetnosti. Naročito u krugovima istoričara umetnosti i umetnika izložba je primljena kao otkrovenje. Ne zato što zapad uopšte nije znao za blago koje kriju naši manastiri. Ali u ovoj izložbi, prikazanoj sa duhom i znanjem, uređenoj u velikim potezima i sa mnogo ukusa, i mi smo prvi put, u ogledalu ove umetnosti, sagledali veličinu naše prošlosti. Nije čudno, da je u Parizu naročito zapažena umetnost takozvanih bogumilskih stećaka. Tajanstveni izrazi tih simbolički jednostavnih kamenih oblika, koji možda opominju na likove u špilji kod Laskoa, toj špilji iz kamenog doba nedavno otkrivenoj u Dordonji, u čijoj unutrašnjosti čudne i fantastične figure životinja pričaju o mađiskoj snazi umetnosti, koju je pre dvadesethiljada godina stvarala ruka čoveka-lovca.

Sasvim srodne izgledaju scene lova na sarkofazima iz Radimlja. Pa ipak, čitav jedan svet iskustva i razvitka leži između njih.

Šta nas uzbuđuje na tim slikama životinja iz Laskoa, ili na ovoj slici čoveka iz Radimlja, koji, uzdignute natprirodno velike ruke, kao čuvar večnosti svog doba i svih vremena, stoji isklesan iz kamena? To je isto ono osećanje, koje je van Goga odvelo u Borinaž, navelo da iz Pariza, punog svetlosti i šarenih senki impresionizma, iz Vavilona civilizacije, ode u tamu rudarskih okana, kod rudarskih radnika u Belgiji. Šta je Gogena gonilo da na Taitiu traži jednostavnu nagotu, prirodnu i na suncu rođenu, bežeći od obscene polunagosti perverzije, kupivosti i požude. Isto ono osećanje, koje čini da u našem dobu, bogatom znanjem i umenjem i na vrhuncu tehničkog stvaranja, nastupa reakcija psihološke zasićenosti. Slikarstvo, pronalaskom fotografske kamere, kadre da u trenutku obuhvati i zadrži sliku, biva o-

Glava bika (Pećina »Lasko«, Francuska)

metano na konzekventnim putevima razvitka i traži jedno od utočišta, na primer, u neuko-naivnoj zemlji carinika Anri Rusoa, u prostosrdačnim snovima njegovog srca, slikanim bez velikog zanatskog znanja, ali sa dušom u doživljavanju.

To isto osećanje je u Parizu učinilo da umetnike podiđe jeza pred likovima i snovima Bogumila. U toj činjenici je sadržano osnovno pitanje: na koju stranu se danas kreće umetnost, šta hoće da kaže, koja su njena sredstva sa čim se bori umetnik, istinski umetnik našeg doba, u svojim najintimnijim i najskrivenijim grčevima? Koji je to mračni anđeo koji ga napada i koje vrste je jezik umetnosti, koji nas uzbuđuje stotinama vekova, danas i uvek?

Kreće li se umetnost napred? Zar nije sve već bilo? Zar nije čovek smeteno stajao pred prirodom i njenim tajnama, onda, u danima kamenodobnog previranja, i davao oblika onome što je osećao, proničući u suštinu prirode i obuhvatajući je linijom i bojom, isto tako savršeno i sigurno kao i danas.

Civilizacija korača unapred. Umetnost je u sebi zaokružena i potpuna. Ravnopravna je u svim vremenima, kada je prava umetnost. Ono što je civilizacija donela umetnosti to su saznanja i zakonitosti, tehnička iskustva i virtuoznost vežbanja. Donela je mnogo onoga bez čega se razvitak umetnosti ne bi mogao zamisliti, beskrajni niz umetničkih pokolenja otkrivao je i stvarao, korak po korak, ovo obilje znanja i iskustva, ali je i često postavljao rutinu umesto osećanja, umetnost umesto doživljaja, dekorativnu spretnost umesto dušom ispunjene stvari. Kuda to vodi? Spoljnom posmatranju, mehaničkom prenošenju saznate slike. Vodi krizi umetnosti, sada ugrožene »Lajkom«, koja tako brzo i potpuno slika, i još više filmom u boji, čije se kompozicije pokreću u okviru slike i govore nam tonom i bojom prirode. U toj oblasti umetnost će biti slabija. To je razlog zbog koga bikovi iz Laskoa i čuvar iz Radimlja potresaju srca umetnika, jer je u njima rečeno nešto o unutarnjem doživljaju, o dubljem pejsažu prirode, jer je u njima, a isto tako i kod sledbenika carinika Rusoa, u Vivenovim kućicama, koje kao da su sagrađene iz kocaka za igru i kitama cveća kuvarice Serafine, više mirisa i atmosfere otkrića i doživljaja no u pompeznim inscenacijama jednog Delaroša ili Pilotia.

U sekretarijatu izložbe našao sam neumornog, uvek punog ideja, malenog i živahnog slovenačkog umetnika Veno Pilona. I u njemu ima nečeg od umetnika iz naroda, ali to je svakako njegova detinjska duša, koju godine i sedine nisu takle, iako je iza njegovog naboranog čela mnogo znanja i mnogo obešenjačkih ideja. Pričao mi je o čoveku, koga je video u podzemnoj železnici, kako je iz lepo upakovanog omota izvadio blistavo belu vilicu i pokazivao je okolo nepoznatim saputnicima u vožnji kroz podzemni Pariz. »Dvadesetpet godina čekam ovaj trenutak«, rekao je postariji čovek, »ovaj sjajni trenutak, kada ću se opet moći da smejem sa punim vilicama«. I dok je svečano nameštao svoje nove zube, razvukao je usta, da bi svako mogao videti ovaj groteskni triumf mnogih godina njegovog mučnog rata. — To su suprotnosti ovog grada — kaže Pilon: Konkurs ženske elegancije u automobilu, vrhunac sezone pologire, gala priredba jaht-kluba Francuske, i ovi drugi, koji žive u senci grada i na sve strane pred tobom sa ispruženom rukom apeluju na tvoje sažaljenje, ili koje sveče vidiš kako zgrčeno leže po stepenicama stanica podzemne železnice, ili čovek u podzemnoj železnici kome je cilj života da kupi zubnu protezu.

A čovek sa zubnom protezom potsetio me na mog prijatelja Ernst Šulcea, stewrda na jednom brodu velike hamburške linije, koji je istovremeno bio i pesnik naroda. U njegovom mansardnom stanu, u pristanišnoj četvrti Hamburga, pre mnogo godina, u maloj sobici u kojoj je svog papagaja, koji je neprestano vikao »Crveni front!«, hranio bananama, za koje mu je jedva stizalo od plate, imao je običaj da izvadi svoje stakleno oko i da ga pažljivo ostavi. Činilo mi se da me to oko neprestano gleda, nezavisno i odvojeno od čoveka, i pratilo me često u snovima, kroz sve ove godine, otkako sam izgubio vezu sa Šulcom. Neprestano sam mislio, gde li je taj tiho zadovoljni, jednostavni proleterski borac toplog srca. Da li ga je neki brod izneo iz pakla fašizma, ili je, što je verovatnije, i on nastradao u velikom krvoproliću.

Pulon me doziva iz sveta uspomena. Pred njim leže mnogi časopisi i sveske: pesme mladih pesnika iz Jugoslavije.

»Naša lirika bila je pretovarena herioizmom i optimizmom, radom i borbom. Kao da u životu ne postoji ništa drugo«, kaže Pilon. »A sada, u ovim sveskama, govore samo o ljubavi, kiši i smrti. Šta se to dogodilo sa našim mladim pesnicima?«

Našim mladim pesnicima, možda i starijim, slikarima i muzičarima, filozofima i arhitektima dogodilo se isto. Posle vremena skolastičke uskosti u senci onog ždanovskog edikta, u kome je stvaralaštvo mnogih bilo ušnirano u ludačku košulju sociološkikh i primitivno-materijalističkih aspekta, nastupilo je nihanje u suprotnom smeru. Ranije, govorilo se o antagonizmu pokolenja. Sada se radi o oslobođenju od dogmatičkog duha. A to oslobođenje, nakon vremena u kome je tematika previše isticana u prvi plan, u kome je »šta« preovlađivalo, lako odvodi u drugu krajnost u koju »kako« izbija na čelo i problemi forme potiskuju probleme sadržaja; a mnogi mladi pesnici, mesto o Petogodišnjem planu, autoputu i radnim zadruzi, pevaju o ljubavi, kiši i smrti.

O TEHNIČKOJ INTELIGENCIJI U NAŠEM FILMU

REČ IMA:

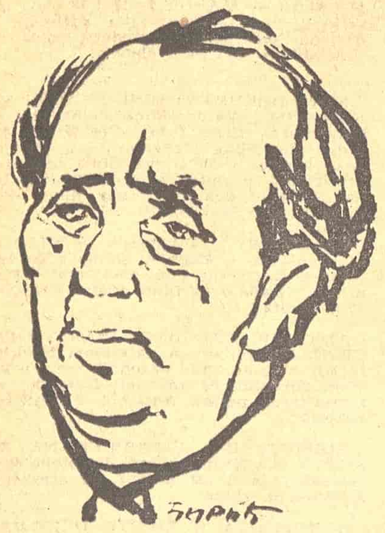

Aleksandar Vučo

Od deset dosadašnjih umetničkih filmova tri obrađuju likove naše tehničke inteligencije. U filmu »Život je naš« likovi inženjera potisnuti su u drugi plan i dati sasvim ovlaš, bez psihološke razrade i pretenzije da posluže za umetničko uopštavanje.

U filmu »Priča o fabrici« lik inženjera Vrtara može se smatrati kao uspelije umetničko ostvarenje. On dozvoljava umetničko uopštavanje, jer je taj lik umetnički ubedljiv, bez obzira na veći ili manji broj takvih ljudi u doba naše obnove, bez obzira na nekakav prosek karaktera i postupka naše tadašnje tehničke inteligencije.

Sasvim suprotno je zamišljen i ostvaren lik inženjera Suvića u filmu »Jezero«, i verovatno da je baš postavka tog lika bila povod da se pokrene pitanje naše tehničke inteligencije u domaćim umetničkim filmovima. Inženjer Suvić se pojavljuje u filmu »Jezero« kao gotov saboter, sa zadatkom da uništi jednu veliku hidrogradnju naše Petoletke. O unutrašnjoj ili spoljašnjoj pokretačkoj snazi koja je nagnala Suvića na ovo prljavo delo ništa nije rečeno u filmu, već je ostavljeno gledaocima da čine smelije ili manje smele proizvoljne pretpostavke. Nikakvim životnim nitima inženjer Suvić nije povezan sa ljudima i događajima u filmu; on lebdi u praznom prostoru i sasvim nam je nepoznat i tuđ, kako u odnosu na sadašnjost, na njegov karakter, nejprošlost, tako i u odnosu na gove intimne misli i osećanja. Gledajući ovaj film, čovek ne može da se otme utisku da se u liku inženjera Suvića ugnezdio dvostruki šablon: sovjetski šablon u postavljanju lika, šablon intelektualca-sabotera iz serije dogmatiziranih sovjetskih filmova, što svakako pada na dušu pisca scenarija Đorđevića (sa jednim izvinjenjem da je scenario pisan pre više od dve godine), a u realizaciji američki šablon gangstera, poznat iz B i C serije američkih filmova, što pada na dušu reditelja Đukića.

I baš zato što inženjer Suvić nije dat u filmu umetnički ubedljivo, postavka i realizacija njegovog lika dozvoliće da se vrše formalna uopštavanja i da se pod njegov primer svode ljudi iste profesije — naši inženjeri ili bar naši inženjeri na hidrogradnjama.

Naša društvena praksa — pošten odnos ogromne većine naše tehničke inteligencije prema izgradnji socijalizma u našoj zemlji — govori protiv toga. No o svim tim problemima trebalo bi opširnije govoriti.

Borivoje NEDIĆ:

Dikensov optimizam

U izdanju »Prosvete« izišao je ovih dana prevod značajnog Dikensovog romana »Velika očekivanja«. »Prosveta« je, 1945, objavila i prevod izvrsne Dikensove priče »Cvrčak na ognjištu«, a »Kultura«, 1947, »Dombija i Sina«, i »Novo pokolenje«, 1948, nov prevod »Davida Koperfilda«. Dodamo li tome i tri predratna prevoda, »Pikvikov klub«, »Priču dvaju gradova« i »Božićne priče«, bibliografija Dikensovih prevoda u nas bila bi uglavnom iscrpljena iako je ustvari tek načeta, jer u originalu ona broji preko dvadeset velikih i značajnih dela. Međutim, sazna jemo da se već spremaju prevodi velikih romana »Martin Čezlvit«, »Mala Dorit« i »Antikvarnica«, a na red će doći i drugi, za koje nije bilo mesta u predratnoj bučnoj i profiterskoj izdavačkoj delatnosti. Ovaj najveći engleski romansijer biće valjano i adekvatno pretstavljen u našoj prevodilačkoj literaturi na korist i radost najširih čitalačkih masa, naročito omladine.

Nijedan engleski pisac — pa možda ni Šekspir, jer njega više hvale nego što ga čitaju (ne njegovom krivicom, dabome) — ne uživa veću popularnost nego Čarls Dikens. Ta popularnost traje u svetu već čitavo jedno stoleće, a sa pobedom demokratije i širenjem opšte pismenosti i kulture, ona će samo rasti a nikako opadati. Jer Dikens je jedan od najčovečnijih među piscima, pa otuda najpristupačniji i najmiliji. Ima, nesumnjivo, većih pisaca nego što je Dikens; boljih umetnika, dubljih mislilaca, suptilnijih analizatora, i t. sl.; ali nijedan — bar tako se meni čini — ne govori neposrednije ljudskome srcu, pa otuda nijedan nije tako prisan, tako iskren, tako nežan i čovečanski istinit. U njemu je probuđena demokratija prošloga veka dobila svoga pisca i otada pa do danas on suvereno vlada ogromnom čitalačkom publikom na sve četiri strane sveta, a najviše je voljen i čitan od onih za koje je i o kojima je pisao — omladine i širokih slojeva naroda. Poučna je čak jako izmišljena anegdota o tome kako je mala Tekerejeva kći upitala jednom svoga oca, Dikensovog velikog savremenika: »Je li, tata, zašto ti ne umeš da pišeš tako lepo kao g. Dikens?« Jer, doista, da bi čovek zavoleo Dikensa, ako nije mlad ni neuk, on treba da je sačuvao bar nešto mladalačkog duha: bezazlenost i oduševljenje i optimizam — veru u prostog, običnog čoveka, i veru da u svetu, ipak, sve na dobro izlazi. Dikens nije za mizantrope, ali zbog njih i ne sija sunce niti od njih ikakvo dobro dolazi.

Rođen u Portsmautu 1812, Dikens je, po rečima Džordža Gisinga, jednog od najboljih njegovih kritičara, odrastao u »jednom surovom i nemilosrdnom svetu«. Njegov otac bio je siromašan čovek (Mikober iz »Koperfilda«) te budući pisac nije imao gotovo nikakvog školskog obrazovanja; njegov prvi i najbolji učitelj, kako je sam docnije kazao, bila je njegova majka (g-đa Niklebi iz romana »Nikola Niklebi«), koja ga je naučila pismenosti, te je za njega bilo pravo otkriće kad je, nejak i bolešljiv, među očevim knjigama pronašao »Robinsona Krusoa«, »Toma Džonsa«, »Vekfildskog sveštenika«, »Žila Blasa«, »Don Kihota«, »Hiljadu i jednu noć«, i dr. Te knjige bile su njegova prva lektira, i čitao ih je toliko puta da ih je bezmalo znao napamet, uživljujući se u ličnosti glavnih junaka i glumeći te uloge danima i nedeljama. U njegovoj jedanaestoj godini porodica se preselila u London, i dečak je u toku sledeće dve godine morao da radi u nekoj fabrici za šest šilinga nedeljno, bolešljiv, gladan, i ponižen, i tu se verovatno rodio onaj njegov ogorčeni protest protiv ugnjetavanja nejakih i siromašnih na koji nailazimo u svim njegovim romanima. U to vreme njegov je otac bio zatvoren u zloglasnom dužničkom zatvoru, pa se i porodica preselila k njemu; taj zatvor i drugarstvo koje vlada među zatvorenim nesrećnicima, Dikens je docnije opisao u »Maloj Dorit« i »Davidu Koperfildu«. U četrnaestoj godini dečak je postao pisarski pomoćnik u nekoj advokatskoj kancelariji, a u devetnaestoj novinarski reporter. U dvadeset i petoj godini objavio je svoj veliki roman »Pikvikov klub«, i otada pa do kraja života, 1870, bavio se isključivo književnim i uredničkim radom. Njegovu smrt zabeležio je »Tajms« ovim rečima: »Državnici, naučnici, filantropi, priznati dobročinitelji čovečanstva mogu preminuti pa ipak da za sobom ne ostave prazninu koja je nastala smrću Čarlsa Dikensa«.

U svojim romanima Dikens je prikazao i osudio »surovi i nemilosrdni svet« o kojem govori Gising: birokratizam državne administracije, sporost i nejednakost pravde, besmislenost »zakona o zbrinjavanju sirotinje«, pustoš i bedu sirotinjskih i radničkih domova, svireposti savremnog kaznenog zakonodavstva, nemar prema deci, zloupotrebu dečje radne snage u privredi i industriji, nakaznost tzv. »privatnih škola«, sebičnost poslodavaca, itd. Nasuprot tome svetu surovih ugnjetača, u kojih su vlast ili novac izopačili ljudsku prirodu, Dikens postavlja svoj svet malih ali čestitih ljudi koji su, čista srca, kadri da se uzvise do najvećeg požrtvovanja i heroizma. U tome je možda i najveći značaj Dikensov. Time je on potvrdio svoju veru u čoveka, u čoveka prostog i nepokvarenog uticajem naopakog vaspitanja, predrasuda, povlastica, novca i položaja. Kao i Ruso, on je verovao u urođenu dobrotu čovekovu, pa iako je u svojoj zemlji video mnoga zla i nemile prizore, on je veliki optimist. I kao što je Ruso svojim optimizmom pripremio Francusku revoluciju, tako je i Dikens doprineo da se

Čarls Dikens
(Karikatura Andre Žila)

u Engleskoj izvedu bar neke društvene reforme i ublaže neka zla države, crkve, škole i fabrike, pa je zato Denijel Vebster jednom rekao da je »Dikens učinio više da se ublaži stanje engleske sirotinje nego što su to učinili svi državnici koje su Britanci poslali u parlament«.

Dva su puta pomoću kojih je Dikens ovo postigao — humor i patos, ili — smeh i suze. S jedne strane, pokazao je koliko su izvesne stvari **smešne**, i uništio ih je jednom vrstom **reductio ad apsurdum**; jer smeh je zaista veći korektiv negoli srditost, i nema toga što može da opstane a čemu se ceo svet smeje. S druge strane, smatrajući, kao i Ruso, da su urođeni nagoni i osećanja pouzdaniji vođi negoli razum, i da su ovi čisti i nepomućeni baš u prostih i neukih, »da zdrav razum može i pogrešiti a čisto srce nikada«, prikazao je svet običnih ljudi i žena, malih i neznatnih, i otkrio je da lepota i veličanstvenost borave i u bednoj i ubogoj kolibi. U suštini svoje prirode ljudi su dobri, a teške prilike pod kojima neki žive ne čine ih manje ljudima; naprotiv, treba ukloniti njihovu bedu zato što smo svi jednaki, jer ona je »nepravda prema jednakima — štaviše, to je izdaja prema drugovima«.

Roman »Velika očekivanja«, napisan 1860—61, ima sve odlike Dikensova stvaranja, ali ne i neke mane koje su karakteristične po većinu njegovih ranijih dela — razvučenost, ponavljanje, slaba kompozicija, i tsl. I kao što je čest slučaj kod Dikensa, i u ovome romanu glavno lice je jedno dete, mali Pip, siroče koga »odgaja rukom« njegova goropadna sestra, supruga dobričine Džoa Gardžerija, seoskog kovača. Preokret u životu maloga Pipa nastaje njegovim odlaskom sumanutoj g-đici Havišam, bogatom mizanstropu, koja, ostavljena na sam dan venčanja, godinama živi u truleži svojih mračnih i jezivih odaja. Pre toga, u svome selu, Pip je stekao naklonost odbeglog robijaša Magviča, a docnije ovaj, prognan u Australiju gde se obogatio, postaje Pipov anonimni dobrotvor i izdržava ga u Londonu u želji da od njega »napravi gospodina«. Pip misli da je g-đica Havišam njegov dobrotvor, i zaslepljen »velikim očekivanjima«, koja su mu stavljena u izgled, zaboravlja svoje istinske dobrotvore i prijatelja, priprostog ali divnog dobričinu kovača Džoa i Bidicu, siroče kao što je i sam, a slepo se i nesrećno zaljubi u lepu Estelu, štićenicu g-đice Havišam, u kojoj je ova ubila svako plemenito osećanje i naumila da se pomoću nje sveti muškarcima. Magvičeva tragična smrt ostavlja Pipa siromašnog kao što je i bio, a njegova »velika očekivanja« rasprsnu se kao šareni mehur.

Takav je, najkraće, sadržaj ovoga romana. Njegov unutrašnji smisao, moral koji uči, ovaj je: bogatstvo i moć povlašćenih imaju omamljivo dejstvo, naročito kad su u pitanju mladi i neiskusni; i često se dogodi da radi pustih obećanja, pa čak i bez toga — može biti samo neka ljubazna a prazna reč ili osmeh — ljudi snuju svoja »velika očekivanja«; previđaju i zapostavljaju ono što je blizu i na dohvatu ruke radi nečega što blista u daljini, ma koliko to bilo neizvesno, površno i varljivo; i snujući, stide se onih koje treba da vole, odriču se istinskih prijatelja, tvore izdaju. Koliko primera za to! Siromah Pip! Radi sumanute, sablasne g-đice Havišam, koja je više utvara nego živo biće, jeziva i strašna ali bogata, izneverio je jedinog prijatelja, dobrog i čestitog Džoa; radi blistave Estele, ali čiju je dušu ispunila mržnjom g-đica Havišam, izneverio je dobru i odanu Bidicu. I Dikens, koji je uvek bio strog i pravedan moralni sudija, u ovome slučaju to nije: oprostio je Pipu i završio priču srećnim završetkom: brakom između Pipa i Estele. Kažu da je to učinio samo na navaljivanje svoga prijatelja, velikog romantičara Bulvera Litona. Istina, Pip se pokajao za svoju grešku, a Čarls Dikens, kako sam kaže, vazda je bio nežan otac prema deci svoje fantazije. Ustvari, »on je jedan od velikih dobrotvora čovečanstva, jer propoveda večnu vrednost plemenitosti, čistote, dobrote, i nesebičnosti«.

Stranica Miroslavljevog jevanđelja

Najstariji spomenik srpskog jezika, rukopis đaka Gligorija, Mirosavljevo jevanđelje, pisan je krajem XII veka. Rukopis je na pergamentu i ukrašen je mnogobrojnim inicijalima i minijaturama izvanredne umetničke vrednosti. Ornamenti i figure rađeni su zlatom i bojama crvenom, žutom i zelenom. Ovo delo čuva se danas u Umetničkom muzeju u Beogradu kao nesumnjivo najdragoceniji istoriski i umetnički spomenik prošlosti srpskog naroda.

Ali rukopis đaka Gligorija, pisan za Nemanjinog brata kneza Miroslava, nije ceo u Beogradu. U njemu nema jednog lista sa jednom od najlepših minijatura. Taj list je iz kompletnog originala istrgnuo, sedamdesetih godina prošlog veka, kijevski vladika Porfirije, dok je knjiga čuvana u srpskom manastiru Hilendaru, u Svetoj Gori. Preosvećeni Porfirije, ne smatrajući to nikakvim grehom, prisvojeni list Miroslavljevog jevanđelja bio je izložio, kao svoje vlasništvo, na Trećem arheološkom kongresu u Kijevu, održanom od 2 do 21 avgusta 1874 godine. Danas se ovaj otrgnuti deo našeg prvog književnog spomenika nalazi zatvoren u Publičnoj biblioteci u Lenjingradu, ne uznemirujući ni savremene »preosvećene« savesti.

M. P. S.

Sijači

Daj lijek tuzi, srcu koje nosi
čežnju za zorom, i snom, i odmorom;

daj klasje srpu, otkos svježi kosi,
i rosu blagu granju bjelokorom;

i vodi nemir, i vale, i struje,
vihore južne, vihore orkane —

da sve poteče brže, da zahuje
sve pravde naše i sve zore znane!

Daj kišu zemlji žednoj, kišu blagu,
da plod ponese, da kliknu orači;

da svima svane i zamrači vragu —
o da smo siti, svi siti, smijači!

Daj lijek bolu, srcu riječ dragu
jer mi smo sjeme i mi smo sijači;

sijači prvi, i pravi, i smjeli —
sijači pravde koju su prokleli!

Dušan KOSTIĆ

Pozorišna hronika

Major Bauk

Napisao Meša SELIMOVIĆ

Književno oblikovanje savremenog života ili života iz bliske prošlosti (bliske ne samo vremenski nego i po tome što su još živa sjećanja na nju) puno je teškoća i zahtijeva od pisca izuzetan napor. Događaji koji se opisuju još su svježi, bez patine, neodležani, suviše uzbuđuju i impresioniraju i zato vrlo često nadvladavaju pisca, mjesto da on ovlada njima. Pa ipak ostaje na snazi odavno kazana misao da je naša Narodna revolucija — bogata sukobima, herojima i visokim idejnim smislom — neiscrpno vrelo motiva za našu dramaturgiju. To, bez obzira na domet, potvrđuje i Ćopićevo prvo dramsko djelo »Major Bauk«.

U drami, čija je materija organizovana i raspoređena u sedam slika, oživljena je naša nedavna velika prošlost sa svim svojim bitnim karakteristikama i učesnicima. Predvođen Partijom, narod se diže na ustanak jer ne podnosi sramotu ropstva i već od prvih početaka ima pred sobom i drugi cilj — da stvori ljepši i pravedniji život. Glavni nosilac borbe je omladina, živa, slobodarska, zanesena ljepotom njenih ciljeva i epskom herojikom njenog toka. Ta velika borba privukla je ne samo buntovnike i revolucionare kao što je Bauk, Đuro Ličanin, Petar Ćuk, nego i mlade tek stasale, pa i stare, kao što su učitelj, čobanin Trišo i drugi. Svi su oni, prema snazi i mogućnosti, fanatični borci za pravdu, ispunjeni onom moralnom snagom koja u čovjeku guši strepnju za vlastitu sudbinu.

U Baukovoj majci i u nekim drugim ličnostima, kao što su čobanin Trišo i baba, pa djelimično i major Bauk, Milja i drugi, isto tako i u nekim situacijama i štimunzima, u onom slobodnom koje se ne utkiva čvrsto u dramsko tkivo, osjeća se u izvjesnom smislu, narodski ton, dah narodne poezije, u kome ima svježeg lirizma i neposrednosti. Time, kao i još živom aktuelnošću tematike (uslijed čega gledaoci postaju piščevi saradnici koji nadopunjuju, nadograđuju, obogaćuju djelo onim što su sami preživljavali i osjećali) »Major Bauk« nekim svojim scenama može da ostavi upečatljiv utisak.

U cjelini uzeto, djelo nije jednake vrijednosti. Prije svega i Ćopić je bio impresioniran veličinom događaja koje je slikao i nije uvijek mogao da odoli zaista velikim teškoćama pred kojima se našao. Osim toga, Ćopić je izraziti pripovjedač koji nije vičan dramskom rješavanju likova i situacija. On opisuje, komentariše, insistira na uzgrednostima koje zaustavljaju radnju, skreće pažnju sa dramskog zbivanja živopisnim ili bizarnim detaljima mahom indiferentnim za dramu. Nesigurnost u vladanju dramskim izražajnim sredstvima može se uočiti na mnoga mesta (duga u mnogome nepotrebna ekspozicija, otkrivanje intrige u drugoj slici kad se saznaje i za rasplet koji će tek doći u trećoj slici, čitava situacija u petoj slici itd.), ali ona se vidi naročito u karakterisanju fizionomije glavnih ličnosti drame i u određivanju njihovih međusobnih odnosa. Major Bauk zamišljen je kao stožer drame i kao ličnost koja ima sve najljepše osobine čovjeka i borca. Iako je Bauk, prema piščevoj koncepciji, hrabar i odlučan rukovodilac u ustanku, sav ispunjen mišlju o borbi, njemu su bliska i druga ljudska osjećanja. Visoka humanost i ljudski sadržaj tog revolucionarnog borca trebalo je da budu njegove najvažnije komponente. Da je to ostvareno, major Bauk bi bio izraziti pretstavnik, prototip velikog broja naših ustanika, svjesnih i hrabrih boraca za socijalizam. Nažalost, ta zamisao nije u drami potpuno realizovana i Bauk je ostao blijed, anemičan, jednobojan, neizrazit. On je junak po onome što drugi o njemu govore a ne po onome što čini. Kao lik labilan je i nesiguran i onim čime nam se pokazuje ne potvrđuje visoku kvalifikaciju koju mu daje autor. On treba da bude pametan i oprezan, a on je naivan i lakovjeran (kad nasjeda četnicima); treba da bude i odlučan i smion, a on pošto je doveo sebe i drugove »u mišolovku«, ništa ne preduzima da izbjegne sigurnu smrt. Tako od Baukova herojstva ostaje, uglavnom, piščeva deklaracija, nesigurna i nedokumentovana. Načet a nedorečan njegov odnos prema Milji ne doprinosi mnogo karakteristici njegove ličnosti, a u dramskoj radnji je od savršeno sporednog, nevažnog značaja. Nije sretna ni misao da se Bauk od samog početka prikaže kao junak o kome se pjesme vaju, kao formirana ličnost koju je teško razvijati. Izmjeren najvišom mjerom, predimenzioniran čim se pojavio, on uglavnom stagnira i do kraja se ne obogaćuje nijednom osobinom od kvaliteta. Možda je u tom pogledu izuzetak njegov odnos prema majci. Stavljen u situaciju da izgubi majku koju voli, on je spreman da je pregori, žrtvujući za borbu i ono što mu je najdraže. Politički komesar Petar Ćuk, mahom je jednodimenzionalan. Bez naročitih ličnih karakteristika, on govori o opštim stvarima na prilično opšti način. Nisu to velike ni patetične riječi, pisac se toga čuvao, nisu ni deplasirane, ali iz njih ne vidimo bliže oznake žive i individualizirane ličnosti. Teška komesarova — i piščeva greška je dozvoljavanje mistikacije koju on vrši. Da bi iskoristio neizvjesnost koja je nastala poslije pogibije majora Bauka i njegovih drugova, Ćuk piše letak narodu i potpisuje mrtvog Bauka. Tom mistifikacijom uveliko je snižena ljepota i smisao poetične ideje o neumrlosti palih heroja, a narušena je istoriska istina, jer naša Partija nije mobilisala narod prevarom, pa ma kakvo joj se opravdanje nalazilo.

Baukova majka je majka — heroj Ona se penje do uzvišenog martirstva veličinom svog samoodricanja i svoje ljubavi prema sinu i prema stvari za koju se on bori, što ona u svijesti spaja kao jedno. Ali dajući je uglavnom u konvencionalnim okvirima, pisac je majci mjestimično davao karakteristike, gestove i riječi koji su od njestvarali simbol a ne živu ličnost, pojam a ne Baukovu majku Mariju. Ćopić, nažalost, nije pošao linijom onog lijepog ostvarenja, koje — u sceni sa četničkim majorom Vranićem — djeluje duboko ljudski, prisno i istinito. U nekoliko običnih riječi osjenčenih ironijom i prezirom, majka je bljesnula punim životom, progovorila vlastitim, veoma izražajnim jezikom i odmah, bez traga sumnje, uvjerila nas u visoke kvalitete svoje ličnosti i u ogromnu nadmoć nad četničkim komandantom.

U slikanju izdajnika, bosanskih četnika, Ćopić je pokušao da izbjegne šablon i primitivnu karakterizaciju. Nastojeći da upotrijebi i druge boje osim crne, dao je nekoliko dobrih krokija sitnijih četnika, perifernih po značaju. Ni četnički vojvoda Gajo nije karikiran. On ima svoj stav, svoje razloge, svoju fizionomiju. To Ćopićevo nastojanje da svestranije karakteriše negativne ličnosti, da ih bogatije izdiferencira i učini uvjerljivijim, vidi se najbolje u liku vojvode Pere. Najbolji Baukov drug iz djetinjstva, Pero docnije postaje bogataš, milionar, vlasnik pilane i četnički vojvoda, ali i tada pominje to prijateljstvo i drugovanje sa Baukom. Da li zbog tog resantimana ili zbog osobina koje mu ne dozvoljavaju da odlučno, svim srcem stane uz četničku stvar, vojvoda Pero — neka vrsta Grigorija Melehova — unutrašnje je razbijen, dvojan, lavira između izdaje i nedosljednog, povremenog nemirenja s njom. On je neodlučan, kolebljiv, povodljiv, jedna riječ da ga uvjeri, jedna riječ da razuvjeri, drži ga njegovo bogatstvo, raspinje ga sujeta i zavist prema Baukovoj slavi ali ga muči i svijest o njegovom poštenju. Tako ličnost četničkog vojvode dobija i osjenak tragičnosti, pojačan bezizlažnošću položaja, sumnjom i nepovjerenjem četnika prema njemu i, napokon, situacijom kojom se završava taj prazan, besmislen život koji nije mogao ni da se potpuno pomiri sa izdajom, niti je htio da se okrene protiv nje. Iako takvo pražnjenje jednoj negativnoj ličnosti može da pruži piscu mogućnost dubljeg zahvata u psihologiju i u slikanje uzbudljivih i sasvim ljudskih protivječnosti, vojvoda Pero je neuspio lik. Gledalac se u sebi dezorijentiše i ne zna kako da ga prim.. On nije za žaljenje ni za osudu, a njegova smrt potire njegove grijehe i može da navede na misao da je šteta što strada hrabar čovjek koji je u drugim uslovima mogao da bude i pošten i pozitivan. Radi se, međutim, o četničkom vojvodi, a oni nisu kolebljivci, nisu patili od resantimana ,nije ih mučila savjest i nisu postojali ni pošteni ni pozitivni. Da Pero nije to što jest, da je među četnike zapao slučajno a ne vođen svešću eksploatatora koji štiti svoje bogatstvo od naroda, bio bi svakako realniji i uvjerljiviji.

Želeći da istakne značaj i veličinu Narodne revolucije i visoku vrijednost naših boraca, Ćopić se služi i efikasnim sredstvom — svjedočenjem protivnika. Poštovanje koje oni osjećaju prema partizanima — to je nužno priznanje boljima. To poštovanje osjeća čak i četnički generalštabni major kad se susreće sa Baukovom majkom. Ali da bi izbrisao mogući utisak od tog ljudskog osjećanja, pisac odmah pokazuje nakazni četnički lik, izražen ciničnim Vranićevim riječima o potrebi da četnici iščupaju iz sebe sve ljudsko i da postanu zvijeri — »Upamtite — kaže on vojvodi Gaji — mi moramo čupati i brisati iz sebe sve takozvano ljudsko humano, samarićansko. Sve su to staromodne gluposti od kojih se ne živi. Svaki naš čovjek mora postati zvijer, bezdušna svirepa zvijer...« Ovakav psihološki neistinit, od pisca podmetnut stav, po kome negativni tipovi imaju o sebi rđavo mišljenje i izražavaju ga pred drugima koji se, može naći i kod nekih drugih naših književnika, čini mi se da je u osnovi pogrešan. Ma za što se borili, ma šta htjeli, ljudi traže — i nalaze — opravdanje ,više ciljeve, pozivaju se na moral i pravdu, prikrivaju se blještavim plaštom ideologije. Druga je stvar što je ta reakcionarna ideologija labilna, neodrživa, puna kontradiktornosti, ali oni koji se njome služe čvrsto se drže za nju i nije nimalo neobično ako su i iskreno uvjereni u sakrosantnost ideje koja im služi kao odbrana njihovih eksploatatorskih privilegija.

U »Majoru Bauku« ima nedostataka i u pogledu dramaturškog organizovanja građe. To zapravo i nije drama nego niz hroničarski datih slika, sa mnoštvom ličnosti i skiciranih sudbina koje opterećuju dramski tok. I izvjesni melodramski elementi (naročito u petoj i sedmoj slici) oduzimaju likovima svu svježinu i realnost. Pjevanje pjesama o Bauku kad gine učitelj, grljenje i opraštanje pred pogibiju (mi bismo tom grljenju pretpostavili probijanje kroz neprijateljski obruč) postrojavanje bataljona pred Baukovom majkom i govori koji se tada drže, sve to stvara prilično hladnu atmosferu u kojoj i gledalac ostaje hladan i spreman da zamjeri onome u što ne vjeruje.

Ove primjedbe ne znače osudu djela. Ono ima vrijednosti ne samo po tome što spada među ono nekoliko naših drama koje krče put već i po ne malom broju scena i likova od nesumnjivog kvaliteta. Napor piščev da mu ukloni neke nedostatke povećao bi njegovu vrijednost.

Nedelja makedonske nacionalne kulture

U Narodnoj Republici Makedoniji proslavlja se »Nedelja makedonske nacionalne kulture« od 25 juna do 2 jula.

Ova proslava obeležava se raznim kulturnim priredbama na kojima makedonski narod pokazuje šta je sve postigao na kulturnom polju za nekoliko godina slobodnog života, a isto tako pokazaće se i kulturno bogatstvo makedonskog naroda od ranije.

U okviru »Nedelje nacionalne kulture« u Ohridu se održava niz kulturnih manifestacija i priredbi.

Otvorena je izložba kulturnog preobražaja Makedonije. Na ovoj izložbi ogleda se kulturno-prosvetna delatnost makedonskog naroda za vreme NOB i u periodu socijalističke izgradnje naše zemlje. Specijalno odeljenje na izložbi pokazuje kulturno-prosvetni razvoj Pirinske Makedonije do Rezolucije Informbiroa. Priređena je izložba makedonskih likovnih umetnika i vajara, kao i izložba narodnih rukotvorina — poznatih makedonskih vezova i dr.

U okviru proslave, od 25 juna do 2 jula, održaće se Kongres kulturno-prosvetnih društava NR Makedonije.

U proslavi će učestvovati Državni ansambl narodnih igara NR Makedonije, koji će ovde nastupiti prvi put, Državna filharmonija, makedonska opera (koja će davati premijeru opere »Orfej«), Narodno pozorište iz Skoplja i horovi istaknutih kulturno-umetničkih društava. Pored toga, učestvovaće i poznati muzičari iz cele Jugoslavije, koji će davati koncerte. Proslava će biti završena sa originalnom priredbom »Veče na Ohridskom Jezeru«.

R. P.

Savjetovanje mladih pisaca

Hrvatske

Nedavno je u Zagrebu održano Drugo savjetovanje mladih pisaca i književnih početnika Hrvatske. Na savjetovanju je uzelo učešća oko 150 delegata. U ime Društva književnika Hrvatske delegate je pozdravio tajnik Društva Petar Šegedin, i tom prilikom naglasio da je jedan od bitnih momenata koji će književnost podignuti na visinu socijalističke literature, ljubav prema našoj zemlji, prema našoj Partiji. Zatim je Slobodan Novak podnio referat »O radu sa književnim početnicima kroz dva godišta »Izvora«. Analizirajući veliki broj radova koje je primila redakcija »Izvora« referent je istakao nekoliko konstatacija: »Mnogi mladi pisci, kada pokušavaju nešto da napišu isključuju sebe i svoj svijet doživljaja, dakle i svoju misao, povode se za riječima, frazama i izrazima kojima drugi izražavaju svoje misli, njima tuđe i nerazumljive... Ova opća osobina koja gotovo neminovno prati prve književne korake manifestirala se kod nas u dva grubo ocrtana pravca. To su, prvo: biranje dalekog, neobičnog i mladom piscu najčešće nepristupačnog motiva, i drugo: slabo i neznalačko prilaženje temi iz pristupačnog svijeta.« U nastavku referata Slobodan Novak upozorio je na pomanjkanje jezične kulture kod pisaca početnika kao i na pozitivna dostignuća mladih pisaca. Na stranicama »Izvora« u godini 1948 pored afirmisanih književnika, starijih kulturnih radnika, likovnih saradnika i prevodilaca pojavilo se preko 70 imena mladih ljudi. U 1949 godini pojavilo se u »Izvoru« oko 45 novih imena mladih saradnika kao i čitav niz u ovoj godini.

U diskusiji povodom referata učestvovao je veliki broj delegata. Raspravljalo se o odnosima između redakcije i saradnika kao i o mnogim problemima iz teorije književnosti, širinu tematike i pomanjkanju eseja s područja naše kulturne istorije. Dalje se konstatovalo da »Izvor« donosi relativno najviše takvih članaka koji su naročito korisni našoj srednjoškolskoj omladini, ma da su često pisani suviše publicistički, bez dublje analize samih djela i vremena u kome su nastala. Izneta je važnost i aktuelnost filmske rubrike »Izvora« kao i njeni nedostaci. Diskutanti se nisu složili da se »Izvor« pretvori u glasilo književnih početnika nego su donijeli zaključak da bi u »Izvoru« trebalo otvoriti posebnu rubriku u kojoj bi se objavljivali samo radovi početnika koji stoje ispod uobičajenog kriterija redakcije.

Drugog dan savjetovanja održao je referat Pero Pirker, član agitpropa CK NOH »O radu i problemima literarnih sekcija i kružoka«. On je istakao da je osnovni zadatak tih sekcija i kružoka da knjigu približe što više masi omladine, da razvijaju smisao za književnost i ostala kulturna pitanja, da razvijaju diskusije po pojedinim pitanjima.

U radu s grupama, gdje su se čitali radovi početnika, učestvovali su književnici Ervin Šinko, Gustav Krklec, Vjekoslav Kaleb i Josip Pavičić.

Slovenije

U Ljubljani je održano Drugo savjetovanje mladih pisaca i književnih početnika Slovenije. Na savjetovanju je učestvovalo oko 60 delegata iz raznih krajeva Slovenije i pored njih svi poznatiji slovenački književnici kao i mladi pisci-gosti iz ostalih republika. Referenti su iznijeli niz problema na diskusiju. Sa referatom Petra Leveca o opštim problemima našeg literarnog razvitka i Mejakovim o prozi mladih, delegati su se složili. Referat o poeziji mladih, po mišljenju većine, nije bio dovoljno iscrpan i temeljit, zato će na istu temu »Mladinska revija« objaviti raspravu Mateja Bora. Grinov referat »Riječ, dvije o kritici« izazvao je oštru principijelnu diskusiju. U njoj, kao i u diskusiji po ostalim referatima, istaknućemo vodeće misli.

Poezija mladih, uprkos izvjesnih skretanja, razvija se pretežno pravilnim umjetničkim, humanističkim i progresivnim putem. S druge strane, proza mladih često se ogriješila o životnu i umjetničku istinu svojim crno-bijelim slikanjem, ulepšavanjem stvarnosti i šabloniziranjem. Uzrok toj bolesti leži u tom što pisci često ne pišu ono što bi mogli da kažu jer to dobro poznaju nego na razne politički aktuelne teme izmišljaju površne, nedoživljene i na silu tendenciozne tekstove. Sem toga, u tom pravcu ponekad ih je gurala usmena ili pismena kritika, koja je tražila da književnici u prvom redu jure za aktuelnim dnevnim događajima.

Drugarske diskusije u kružocima, klubovima, kontakt sa profesorima i starijim književnicima kao i saradnja sa redakcijama književnih časopisa mnogo će pomoći mladom piscu. Ali je naročito naglašeno da svaki talentovan mladi pisac koji želi da se pravilno razvija, mora najveći dio posla da svrši sam: da svakodnevno radi na obogaćenju svoje opšte kulture svog političkog i stručnog znanja i da se što intenzivnije udubljuje u život i sve njegove manifestacije.

U diskusiji o stvaralaštvu mladih govorili su i ministar za nauku i kulturu vlade NR Slovenije Jože Potrč, pomoćnik ministra Ivan Bratko, književnici Miško Kranjec, Filip Kumbatović, France Kosmač, Levec, Beno Zupančič i mnogi drugi.

R. NJ.

VLADAN DESNICA:

ZIMSKO LETOVANJE

MALA BIBLIOTEKA »ZORE« — ZAGREB 1950

Dvijestotinedevedeset i osam stranica malog kvart formata. Posljednje rečenice:

»Iz sela je dopirao pasji lavež, ravan i zvučan, ničim neizazvan, bezrazložan kao pjesma. I taj lavež kao da je pojačavao vedrinu neba i razmicao granice prostoru daleko preko vidokruga. Negdje lupnu ljesa i začu se preklani blêk mutave Sáve. Kroz golo granje murvaća Ićan gleda u plavo nebo i klati se umoran i pijan; pod pazuhom mu prazna oka — jamica mraka što zjapi, kao da plaši malene zvijezde«.

I to je sve?

Sve.

Selo Smiljevac. Desetak kilometara pod njim — na morskoj obali, leži razbitj grad Zadar. A tu, u selu, smjestila se grupa talijanskih izbjeglica koji poniješe iz grada nešto jada, sitan prtljag i sitne brige. Idu dani i mjeseci. Šetnje, razgovori, praznina. Pokapaju se mrtvaci, kolju se svinje. Nestalo je tople jeseni, nadošle bure. Noći pronose brige a život iz dana u dan postaje sve većma nerazumljiv, prevrtljiv, ružan i mračan.

Čude se građani zaostalosti našeg seljaka — ne shvaćaju zakone tog života — i slika njihove Italije javlja im se kao spasonosno svjetlo, kao simbol nečeg svjetlog, čistog — čovjeka dostojnog života. Da — i spremaju se na odlazak. Ne zato jer su tuđinci u ovoj zemlji — ne zbog dolaska oslobodilačkih snaga (ta na njih je pisac posvema zaboravio), ne zbog uništenja rodnog grada i očinske kuće — već eto, odlaze — jer čovjek pošten i dobar (a to su zaista skromni i dobri ljudi) kulturan i civiliziran čovjek, pored najboljih namjera, ne može živjeti, ne može izdržati u ovoj zemlji barbarstva i mraka — gdje čak i krmače djecu proždiru.

Eto, to je ono žalosno. Sve je tu: seljak Ićan sa svojim krmkom Mrgudom — neobično važnim akterom u ovoj pripovjetci — tu je dobronamjerni Glić, starica Vajka i mutava Sava — tu je cijelo selo raznovrsnih ljudi, a sve je ipak jadno, prijavo, sitno ,žalosno i mračno. Nezanimljivo i nerazumljivo. I život i knjiga o tom životu.

A nije bilo tako! Ne. Netko je zaista u toku borbe bio na zimskom ljetovanju — no to nisu bili ljudi iz naših sela, to je sigurno. Neodoljivo nameće se misao:

Kako su puste i dosadne stranice čak i onog dobrog pisca koji u jednom značajnom času izgubi dodir s rodnom zemljom i ljudima koji žive u njoj.

Joža HORVAT

Derviš Sušić: „S PROLETERIMA“

U izdanju »Svjetlosti«, državnog izdavačkog preduzeća Bosne i Hercegovine, izišla je knjiga, partizanski putopis, pod naslovom »S proleterima« od mladog bosanskog pisca Derviša Sušića.

Pored objavljenih dnevnika i putopisa iz Narodnooslobodilačkog rata i ova Sušićeva knjiga pretstavlja još jedan skroman prilog naše dokumentarne literature iz vremena oslobodilačke borbe.

Sušić opisuje grupu omladinaca koji napuštaju okupirano Sarajevo i odlaze u Prvu proletersku brigadu. On nas vodi stazom ove proleterske jedinice od Foče do Vasojevića, prikazuje mnoge bitke brigade kroz Bosnu i svoju ratnu hroniku završava bitkom na Sutjesci. Sušić opisuje drugarstvo naših boraca u ratu, samoprijegor i svjesnu heroiku čime se odlikuju njegovi suborci, ljubav naroda prema proleterima, a naročito se zadržava na opisivanju drugova iz svoje čete. On nas sa nekoliko dokumentarnih opisa upoznaje kakvu je ulogu u narodnoj revoluciji odigrala žena-borac, potresno deluju oni momenti u knjizi kad je riječ o ženama koje u sastavu proleterskih jedinica pokazuju zadivljujuće herojstvo: na maršu i u okršaju. Idejna snaga koja je ovladala svješću naših boraca najbolje se i najrelijefnije ostvarava na onim mjestima gdje Sušić opisuje ranjenike i borce oboljele od tifusa.

No pored značajnih dokumenata u ovoj knjizi i pored uspjelo datih situacija, Sušiću, bar ovoga puta, nije pošlo za rukom da nam dadne ratnu hroniku značajnije književne vrijednosti. Na mnogo mjesta knjiga djeluje dosta monotono, iako je jedinica, koja se ovdje opisuje, prešla put pun raznovrsne herojske dramatike. Da bi epizode i situacije življe djelovale, možda je knjigu trebalo podijeliti na značajnije datume, a pojedine djelove više umjetnički oblikovati. On, ne rijetko upotrebljava poređenje ,ali ih, bez izuzetaka, rđavo pronalazi. Dijalozi su isto tako siromašni. Likove boraca Sušić je često pojednačio i pojednostavio. Iako ne prebogat u nijansiranju prirodu i teren kroz koji prolazi brigada, Sušić daje najuspjelije. Bez obzira na nedostatke ove knjige, treba pozitivno ocijeniti napore koje je pisac uložio u ovo djelo. Od njega treba očekivati bolja i vrednija ostvarenja.

Tehnička oprema knjige ne zadovoljava.

Mirko VUJAČIĆ

KONCERT KENDALA TEJLORA

Posle niza veoma uspelih koncerata, koje je u toku poslednje tri godine održao u našoj zemlji, engleski pijanista Kendal Tejlor je postao našoj publici jedan od veoma poznatih a svakako i omiljenih inostranih umetnika. Za to svoje zbližnje sa našom muzičkom publikom Kendal Tejlor može da zahvali pre svega velikoj vrednosti svoje umetnosti, a zatim i prijateljstvu koje je on ispoljio prema našoj zemlji i njenoj muzičkoj kulturi. Na svakom svom koncertu on nam je, rukom evropskog majstora, izveo po jedno značajno domaće klavirsko delo, što je za nas od dragocene vrednosti. Osim toga, on se u tolikoj meri zainteresovao za naše muzičko stvaralaštvo, da je dela naših kompozitora uvrstio u programe svojih koncerata u inostranstvu. Time je Kendal Tejlor postao jedan od prvih propagatora naše mlade muzičke kulture, a takve usluge čine samo iskreni prijatelji naše zemlje.

Programi svih dosadašnjih koncerata Kendala Tejlora odlikovali su se ozbiljnošću, bez sračunatosti na spoljni efekat. Obično su bila izvođena dela većeg obima, većeg muzičko-sadržajnog značaja. Tako smo u njegovom izvođenju čuli niz većih Bethovenovih, Šopenovih, Debisijevih dela, pored dela engleskih autora. Ovoga puta program su ispunile dve Bethovenove sonate (C-dur, op. 2 br. 3 i E-dur op. 109), klavirska sonata zagrebačkog kompozitora Stjepana Šuleka i najzad h-moll sonata Frederiha Šopena.

U izvođenju ovoga programa Kendal Tejlor je ponovo pokazao sve odlike svoga izvođačkog stila. Već u toku njegovog prvog koncerta videlo se da u njemu nismo našli pretstavnika one vrste žonglera-pijanista koji su preplavili estrade svetskih koncertnih dvorana pokazujući svoju hladnu i formalističku tehničku majstoriju. Kendal Tejlor ima u tolikoj meri razvijenu klavirsku tehniku da mu ona omogućuje potpuno vladanje instrumentom i služi neposrednoj izražajnosti. Naročito u Bethovenovim delima. Obe sonate su bile uzorno »klasično« izvedene, sa dubokim poznavanjem stila, sa odmerenim odnosima unutar muzičkog oblika. Kendal Tejlor toliko vodi računa o delu kao celini da su mu i pauze između stavova sonata odmerene. Njegova muzička fraza je uvek ukusno izvajani luk, sa pronađenom kulminacijom, usponom i padom. U izboru Bethovenovih sonata Kendal Tejlor nam je pružio one sonate koje su po svome sadržaju više lirske, bez grčevitih protesta protiv sudbine. Odbacujući svaki šablon pri interpretaciji Bethovena, on je umeo da u svakoj od sonata pronađe njenu unutarnju idejnu nit, i to je svakako jedna od mnogih odlika umetnosti Kendala Tejlora. Bethoven je toliko raznolik da ga ne treba uvek zamišljati stisnutih usana. Tejlor je umeo da nam ga ostvari i najvno-veselog, setnog, raspevanog.

Sonata Stjepana Šuleka nije bila prvi put izvođena u Beogradu. Ipak, pod prstima Tejlora njena sadržajna strana reljefnije nam je istaknuta.

Kendal Tejlor umeo je da istakne sve kvalitete ovog pijanistički i tehnički zrelo napisanog dela.

U izvođenju Šopenove h-moll sonate Kendal Tejlor je ostao pri svom uzdržanom tumačenju Šopenove agogike. Naročito je snažno interpretiran treći, lagani stav, dok je u četvrtom stavu prva tema imala čvrst, motoričan karakter, zbog čega je stav dobio veličanstven izraz.

Gostovanje Kendala Tejlora, snažne umetničke ličnosti i prijatelja naše zemlje, uvek će se toplo primati u našoj sredini.

D PLAVŠA — A. OBRADOVIĆ

BIBLIOGRAFIJA

Carls Dikens: **Velika očekivanja**, roman. preveo s engleskog Živojin V. Simić. »Prosveta« Izdavačko preduzeće Srbije, 1950, ćirilicom, str. 532. Cena 126 din.

Bernar So: **Zanat gđe Uorn**, pozorišni komad u četiri čina. Prosvetina »Pozorišna biblioteka«, Beograd, 1950, ćirilicom, str. 21, cena 22 din.

I. A. Krilov: **Basne**, »Novo pokolenje«, 1950, ćirilicom, str. 52, Cena 19 din.

A. P. Čehov: **Činovnikova smrt**, pripovetke. Prosvetina »Mala biblioteka«, Beograd, 1950, ćirilicom, str. 41, cena 8 din.

Henrih von Klajst: **Zemljotres u Čileu**, pripovetka. Prosvetina »Mala biblioteka«, Beograd, 1950, ćirilicom, str. 20. Cena 6 din.

A. Kuprin: **Priče za decu**, »Novo pokolenje«, Beograd, 1950, ćirilicom, str. 98. Cena 23 din.

M. Lovrak: **Vlak u snijegu**, »Novo pokolenje«, Beograd, 1950, str. 86. Cena 19 din.

Dragoslav Grbić: **Rodni grad**, pesme. Biblioteka »Mladost«, »Novo pokolenje«, Beograd, 1950, ćirilicom, str. 45. Cena 19 din.

Anton Ingolić: **Na prelomu**, pripovetka. Državno izdavčko poduzeće Hrvatske, Zagreb, 1950, latinicom, str. 89. cena 19 din.

Automisti — **Leukip i Demokrit**, svjedočanstva i fragmenti. Izabrao Niko Marjanić, Matica Hrvatska, Zagreb, 1950, latinicom, str. 130. Cena 50,50 din.

Vinko Cecić: **Pedagoški pogledi N. G. Černiševskog**. Pedagoško-književni zbor, Zagreb, 1950, latinicom, str. 50. Cena 14 din.

Anton Ingolić: **Likovo**. Igra u tri čina, Seljačka sloga, Zagreb, 1950, latinicom, str. 109. Cena 20 din.

Milenko Sevdić: **Zagonetke pitalice i matematika I, II dio**, Mala naučna knjižica Hrvatskog prirodoslovnog društva, latinicom. str 39 i 59 Cena oba dela 11 din.

Jan Neruda: **Malostranske pripovijesti**, Matica Hrvatska, Zagreb, 1950, latinicom, str. 241 Cena 71 din.

Ivan Cankar: **Kralot na Betajnova**, drama u tri čina. Državno izdavačko preduzeće Makedonije, Skoplje, 1950, stran 109. Cena 30 din.

Aco Sopov: **So naši race**, pesme. Državno izdavačko preduzeće Makedonije, Skoplje, 1950, strana 51.

Bogdan Čiplić: **Dečaci sa Tise**, roman, izdanje Matice srpske, Novi Sad, 1950, str. 246.

EDUARD BAGRICKI:

»PJESMA O OPANASU«

Mala biblioteka Zora, u Zagrebu, objavila je najbolje delo Bagrickog u prevodu Grigora Viteza. Uz ovu originalnu poemu, koja prikazuje građanski rat u Ukrajini, preveden je i zanimljiv esej P. Antokoljskog o Eduardu Bagrickom.

Poezija Bagrickog nadživela je autora, što nije čest slučaj u savremenoj književnosti uopšte, pa ni u sovjetskoj literaturi. Bagricki, koji je umro 1937 godine, prebacivši »četrdesetu«, živi i danas među savremenicima možda više od kulture nego od talenta, više od suptilnih književnih motiva i tehnike stiha nego od stvarne kreacije dela.

Rani romantičar, zaljubljen u »staru veselu Englesku«, u italijanski renesans i flamansku školu, u nemačke srednjevekovne skitnice i romantična spadala, autor Pesme o Opanasu stigao je pre Prvog svetskog rata do akmeizma, pesničkog pravca u Rusiji najpribližnijeg nadrealizmu, čiji je možda i preteča. Ali Bagrickog je ruska revolucija izvela na pravi književni put, i to preko Ševčenka i ukrajinske narodne poezije, kroz čije oblike su evocirani revolucionarni događaji. Njega su odmah prihvatili prvo konstruktivisti a zatim proleterski pesnici na čelu sa Majakovskim, koji su naravno umeli da kultivišu njegov dar i da ga naprave zauvek aktuelnim.

Prevodilac Bagrickog, u originalu uspelih revolucionarnih poema, ne sme nikad smetnuti s uma da pred sobom uvek ima prefinjenog pesnika, čija forma i sadržina mame prostorom i neposrednošću, ali zadaju i muke da se sve to u prevodu i izrazi. Vitezov napor da odgovori na našem jeziku stihu originala, koji je sav u osmercu i šestercu sa nestalnom cezurom i ponekad u jambu, da ne govorimo o sjajnom ritmu, preciznoj reči, jasnoj sadržini i živopisnosti, napor je pod velikim pitanjem, u kome je trebalo da učestvuje i Krklec kao urednik. Vitez se doduše trudio da sačuva pesnikovu formu i ponekad mu stihovi prevoda odjeknu u duhu originala.

Međutim, komplikovanje metričke figure Vitez nije zapažao i zato mu je prevod često jednolik pa otuda i monoton. A naročito je rđav tamo gde podržava ruskoj fonetici sa slikovima koji kod njega glase kao i u originalu: »čistim« — »kolonisti«, »sjajan — »Nikolaja«, ili »pazarni« — požarnoj u originalu »базарный« »пожарной« treba čitati pravilno (»požarni«), onda »lepet« — »stepe«, »Popova loga« — »Josif Kogan« itd. Naši prevodioci stihova trebalo bi zaista da znaju, da su fonetski slikovi kod Rusa uvek pravilni, dok kod nas, prepisani iz ruskog teksta, pretstavljaju slikove samo na papiru.

Vitez još nije dovoljno iskusan prevodilac, što se vidi i po slikovima kratkim i dugim, koji su kod njega gotovo stalna pojava. Na primer »polje« — »dolje« (u smislu niže), »praga« — »traga«, »suši« — uši« itd. Slikovi po dužinama kao narodni »klupa« — ««ruka« mogu se primiti, pa i kod Viteza »kosa« — »voska«.

Autorovu živopisnost koja drži ovo delo, prevodilac nije okrnjio, bez obzira na stroge zamerke u pogledu metrike i slika. Po tome izgleda da bi se Vitez radom na tehnici stiha mogao osposobiti za pravo umetničko stvaranje prevodilačko koje mora biti »adekventno originalu«, kako kaže jedan sjajan stari prevodilac. Jedino bi tako o Bagrickovom Opanasu doznali stvarno preko prevoda o Koganovoj herojskoj smrti, koja je i ubici Opanasu postala uzor, pa je i sam docnije pokazao kako treba umreti. Pa bi vidjeli, dalje, da i revolucije imaju dvostruki izgled, da je njihov prvi lik uvek vedar, radostan, optimistički, samouveren, a drugi sav sazdan od briga, neizvesnosti, gladi, bolesti, nemira i stalnih promena. Jer Bagricki je u tome veliki, što revoluciji služi kroz istinski doživljaj i što u svojim delima ima nečeg zaista ljudskog, prisnog, toplog, pored umetničkog i revolucionarnog.

Prevodiočevom izboru takođe se nema šta zameriti. »Pesma o Opanasu« sa Pionirkinom smrti i Tilom Ulenspigelom pretstavlja najlepše Bagrickovo delo, koje je autor i dramatizovao. — U pitanju je bilo da li je bolje prevesti dramski spev ili poemu. Vitez je ovde zaista imao više prava.

M. M. PEŠIĆ

Stevan Raičković:

„DETINJSTVA“

BIBLIOTEKA »MLADOST« — BEOGRAD 1950

Razumije se: nije Raičkovićeva knjiga pjesama bez osjetnih nedostataka, bez uočljivih uticaja modernističke poezije između dva rata — u raspoloženjima, u intonaciji, u izvjesnom poetskom maniru i »efektima«. Ali ona nosi sa sobom, i to sigurno, nove akcente i mogućnosti; ona u našoj mladoj lirici već ocrtava (iako još nedovoljno i još mutno) svoju fizionomiju, ona ipak znači svoju brazdu na našoj literarnoj oranici. U ovim pjesmama osjeća se nesumnjivi lirski intenzitet; to je poezija bez bučnih naglasaka i kliktaja, bez egzaltacija; ima u njoj blage tuge i zamišljenosti nad životom, ali ne i dešperacije i beznađa. Ratne jeseni i bolnička raspinjanja, tuga za izgubljenim djetinjstvom, tuga dječaka koji je možda prerano sazrio pod patnjama krvavih ratnih godina. Taoci i žice. Nekoliko krokija iz oslobodilačkog rata datih diskretno i nježno, sa mjerom. Susreti s ulicama djetinjstva, s obalama rodne Tise, neprestana intenzivna žudnja da se vrati idilizovanim minulim danima: uspomene žive u pjesniku i one su, zasad, glavni poetski impuls. Raičković je sav u njima.

Nije to borbena lirika. Nema u njoj manifestnog (manifestnog u pozitivnom smislu!), udarnog, probojnog. To su više tiha, skoro zanesena šaputanja bezazlenog pjesnika koji je ,istina, popio poprilično gorčina ali koji zbog toga nije ogorčen, koji ne udara gnjevno pesnicom po takvom i takvom životu — u ime života. Sve je tu dato u blagom štimungu, u mekom prelivu, ponegdje čak i elegično. s obiljem metafora i smirenim poetskim jezikom. Nije to borbena lirika ali je — specifično kazana — ipak lirika borbe. Ipak dokument — u izvjesnom smislu. O kvalitetu ove poezije, mislim, treba opširnije pisati — baš stoga što je nesumnjivo talentovana i što još nosi pečat početništva, koje mora prevazići. Ozbiljna, razložna kritika samo će joj pomoći.

Dušan KOSTIĆ

„REPUBLIKA“

(Časopis za književnost i umjetnost - Zagreb)

Peti broj zagrebačkog časopisa »Republika«, koji sa svakim novim ovogodišnjim brojem postaje življi i aktuelniji, skreće posebnu pažnju člankom Aleksandra Flakera o satiričnoj poeziji Vladimira Majakovskog. Članak je objavljen u »Republici« povodom dvadesetogodišnjice smrti velikog revolucionarnog pesnika pod naslovom »Kao vuk bih zagrizao birokratizam«, koji ustvari simbolično govori o osnovnoj sadržini satirične poezije Vladimira Majakovskog.

Kod nas se vrlo malo pisalo o poeziji Majakovskog, a često su izricani i razni, neosnovani sudovi o njoj na osnovu neznatnog broja dosta slabo prevedenih njegovih pjesama. Zbog toga je i Flakerov članak, dokumentovan i rađen sa poznavnjem poezije Majakovskog, došao u pravo vrijeme, jer nam daje niz zanimljivih podataka na osnovu kojih se može stvoriti jasna slika o kvalitetima i istoriskom značaju satirične poezije Majakovskog. Primjer Majakovskog ubjedljivo govori kako i poezija takve vrste, poezija na »temu dana« može biti istinita, lirski intenzivna i duboko lična, ako je zaista plod jednog iskrenog pjesničkog doživljaja.

Naročito je interesantno ono mjesto iz Flakerovog članka koje govori o tome kako se i kod Lenjina, vođe Revolucije, i Majakovskog, njenog pjesnika, istovremeno javlja misao o potrebi borbe protiv birokratije, tog najvećeg neprijatelja socijalističkog društva. Ističući pravilno da satirična poezija Majakovskog na temu borbe protiv birokratije nije bila »parafraza Lenjinovih misli i izreka«, da nije igrala ulogu »dodatka državnoj politici«, Flaker ističe da borba Majakovskog protiv birokratije »pruža sjajne ilustracije za bolje razumjevanje te pojave, ona nam čini da lik Majakovskog postane razumljiviji, a u svojoj borbenosti veći, a možda i u svom tragičnom završetku jasniji«.

U ovom broju »Republika«. u rubrici »Diskusija« donosi i članak Grge Gamulina pod naslovom »Za slobodu kritike«. Gamulinov članak je ustvari odgovor na referat Krste Hegedušića o likovnoj kritici koji je »Republika« objavila. Ova diskusija bi mogla dati plodne rezultate u rasvjetljavanju problema stvaralaštva naših likovnih umjetnika ako bi učesnici diskusije otklonili lični ton, što se zasad ne može u potpunosti reći ni za Hegedušića ni za Gamulina.

Članak Josipa Tabaka o Vinaverovom prevodu Andersona ukazuje nizom dokumentovanih primjera na izvjesne slabosti Vinaverovog prevodilačkog metoda. Tabakove primjedbe (osim nekih — neopravdanih) sistematizirane u obliku jedne detaljne analize teksta, nisu značajne samo zato što ukazuju na Vinaverove greške, već imaju i opštiji značaj. Josip Tabak je dotakao niz vrlo značajnih problema prevođenja, zrelih da o njima kažu svoju riječ i drugi naši književnici, naročito oni koji se neposredno bave prevodilačkim radom.

Među literarnim prilozima najzanimljivija je pripovijetka Mihaila Lalića »Otac i sin«. Ona djeluje i svježim motivom i neposrednošću jednostavne i tople naracije.

Risto TOŠOVIĆ

Beleške

GOSTOVANJE LJUBLJANSKE DRAME U CELJU — U Celju je 17 i 18 ovog meseca gostovalo ljubljansko pozorište sa dramom američkog naprednog pisca Artura Milera »Svi moji sinovi«.

NOVI DOKUMENTARNI FILMOVI MAKEDONIJE. »Vardar-film« snima dva dokumentarna filma i to: »Pet godina Narodne Republike Makedonije« i »Dolinom reke Vardara«. Ova dva filma uskoro će biti gotovi, a zatim će se dovršiti radovi na snimanju dokumentarnog filma »Kulturni život u Makedoniji«.

NAŠA PRVA FILMSKA KOMEDIJA. »Jadran-film« u Zagrebu snima prvu našu filmsku komediju pod naslovom »Plavi broj 9«. Građa ovog filma uzeta je iz sportskog života.

ANSAMBL NARODNIH IGARA U PRIŠTINI. Pri Oblasnom narodnom pozorištu formiran je ansambl narodnih igara u Prištini. Ansambl će razvijati šiptarsku narodnu igru i pesmu. Ansambl će imati svoj orkestar.

BIBLIOTEKE I ČITAONICE NA KOSMETU. Na Kosmetu radi 380 biblioteka i čitaonica sa 83.103 knjiga na srpskom i šiptarskom jeziku.

DOKUMENTA O ŽIVOTU ĐURE JAKŠIĆA — Državni arhiv u Beogradu sprema za štampu dokumenta o životu i radu pesnika Đure Jakšića u dve knjige. Dokumenti će uzeti građu o školovanju Jakšićevom i ličnu prepisku sa savremenicima.

ARHEOLOŠKE ISKOPINE KOD CAVTATA — Kopajući temelje za jednu novogradnju radnici su kod Cavtata naišli na stare zidove. Naučni radnici pretpostavljaju da je ovde bila nastanjena starogrčka kolonija Epidaurus. Pronađene su dve bronzane nadlaktice, jedna amfora, dva bakrena i jedan srebrni komad rimskog novca.

»POSLEDNJI DAN« — Književnik Oskar Davičo napisao je scenario za umetnički film koji nosi naziv »Poslednji dan«. Filmsko preduzeće »Zvezda« uskoro će početi sa snimanjem ovoga filma. Film će režirati Vladimir Pogačić.

Glavne uloge u filmu tumačiće Marija Crnobori, Ljubiša Jovanović, Strahinja Petrović, Jovan Milićević, Tito Stroci i Karlo Bulić.

IZLOŽBA SAVREMENE JUGOSLOVENSKE GRAFIKE U LJUBLJANI — Osamnaestog juna otvorena je u prostorijama Moderne galerije u Ljubljani prva zajednička izložba grafike jugoslovenskih umetnika. Sav materijal pregledaće poseban žiri, a najbolja dela biće na jesen izložena u Holandiji, Belgiji, skandinavskim državam i u Australiji.

IZLOŽBA BOŽIDARA JAKCA U TRSTU — Posle izložbe slovenačke grafike i izložbe Franca Pavlovca, u Trstu je otvorena izložba slovenačkog slikara Božidara Jakca u galeriji Skorpione. Jakac je izložio preko pedest izabranih dela, značajnih za njegov umetnički razvitak u poslednjih dvadeset godina.

IZLOŽBA TRSĆANSKIH SLIKARA U LJUBLJANI — U Ljubljani je otvorena izložba tršćanskih slikara Spakala, Černigoja, Saksida, Hlavatia, Cesara, Lukežića i Groma. Ova izložba odlikuje se širinom tematike toplinom likovnog izraza i sve većom nezavisnošću sedmorice tršćanskih slikara od zapdnih modernističkih pravaca.

ČETIRI NOVA DOKUMENTARNA FILMA — U centralnom studiju za dokumentarne filmove »Avala-filma« u Beogradu završavaju se radovi za četiri nova dokumentarna filma, i to: »Autoput« koji će se prikazivati posle puštanja u saobraćaj autostrade Beograd—Zagreb, zatim film o našim majstorskim radionicama, film o učešću boraca Jugoslovenske armije u izgradnji socijalizma »Armija gradi« i film o narodnoj radinosti i našem srednjevekovnom slikarstvu.

ANSAMBL NARODNIH IGARA U NIŠU — U Nišu je dva dana gostovao ansambl narodnih igara. Ansambl je na letnjoj pozornici prikazao igre iz svih krajeva Narodne Republike Srbije.

»HAJDUK STANKO« U FILMU — »Zvezda-film« uskoro će početi sa snimanjem istoriskog filma »Hajduk Stanko« za koji je, prema romanu Janka Veselinovića napisao scenario književnik M. Panić Surep. Film će režirati Stevan Mišković.

IZDAVAČKA DELATNOST NA TURSKOM JEZIKU U MAKEDONIJI — Na turskom jeziku izašla je iz štampe nova čitanka za osnovne škole za turske manjine u Makedoniji i uskoro će izaći i novi bukvar, geografija, kao i dve aritmetike.

Glavni odbor AFZ za Makedoniju izdao je dramu »Hadijer« od M. Karahasana i pripovetku »Pazarlik« od N. Teohareve.

Sada Centralni komitet Narodne omladine Makedonije sprema izdavanje zbirke stihova poznatog turskog pesnika Nazima Hikmeta kao i zbirku stihova N. Zekerija. Ove knjige uskoro će izaći iz štampe.

NIKŠIČKO NARODNO POZORIŠTE NA CETINJU — Nikšićsko narodno pozorište gostovalo je na Cetinju gde je dalo tri pretstave: »Narodnog poslanika« — od B. Nušića; »Koštanu« od B. Stankovića i »Vatru i pepeo« od M. Pucove.

TURNEJA NARODNOG POZORIŠTA IZ KOTORA — Narodno pozorište iz Kotora gostovalo je u Ivangradu gde je prikazalo »Ženidbu« od Gogolja, »Sirotinja nije greh« od Ostrovskog i »Pamet u glavu« od Pavičića.

»PET GODINA OSLOBOĐENJA ISTRE« — Za vreme turističke sezone biće u Opatiji otvorena izložba »Pet godina oslobođenja Istre«. Na njoj će, pored ostalog, biti izloženi neki kulturni spomenici još od doseljenja Slovena, veliki broj fotografija koje pokazuju kulturni i privredni razvitak Istre od oslobođenja do danas.

GOSTOVANJE BEČKOG SIMFONISKOG ORKESTRA. Sredinom jula ove godine bečki simfoniski orkestar posetiće našu zemlju, kojom će prilikom održati koncerte u Ljubljani, Beogradu i Zagrebu. Orkestrom će dirigovati Kleman Kraus.

PROTEST AMERIČKIH FILMSKIH RADNIKA

Deset američkih filmskih radnika osuđeno je na godinu dana zatvora zato što su odbili da otkriju svoju političku i sindikalnu pripadnost pred komisijom za ispitivanje antiameričke delatnosti. Osuđeni filmski radnici učestvovali su u ostvarenju najboljih američkih filmova koji su doprineli pobedi nad fašizmom. Pet stotina filmskih režisera, pisaca scenarista, glumaca i tehničara uložilo je protest tražeći da se njihovi drugovi puste na slobodu.

Redakcioni odbor

Fran Albreht, Jovan Bošković, Joža Horvat, Dušan Kostić, Tanasije Mladenović, Jovan Popović, Mehmed Selimović, Petar Šegedin, Risto Tošović.

PRETPLATA ZA KNJIŽEVNE NOVINE
Za našu zemlju na 3 meseca 35 dinara, na 6 meseci 70 dinara i na godinu dana 140 dinara.
Za inostranstvo: na 3 meseca 50 dinara, na 6 meseci 100 dinara i na godinu dana 200 dinara.
Rukopisi se ne vraćaju.
Broj čekovnog računa 1-2060378
Poštanski fah 617

Odgovorni urednik: Jovan Popović, Beograd, Francuska broj 7 — Štamparija »Borba« Beograd, Kardeljeva 81.